

Jüri Parijõgi

Teotahtelised poisid

See e-raamat on skaneeritud ja toimetatud Tartu
Linnaraamatukogus

Raamatu aluseks on 1958. aastal
Eesti Riiklikus Kirjastuses välja antud
Jüri Parijõgi "Jutte"

2012

Tartu Oskar Lutsu nimeline
Linnaraamatukogu

SISUKORD

ANDU RAADIO.....	3
TULEOHUS.....	6
UPPUMISOHUS.....	11
MEIE EKU.....	15
SUUSKADEL VALLASTESSE.....	22
VASIKAT ÕPETAMAS.....	26
AINO JA LEENI KODUS.....	30
KODUSEID TALITUSI TEGEMAS.....	33
KEVADINE SUURVESI.....	37
LEHE-SASSI OMAD UISUD.....	43
KUI MEIE HAKKASIME PILLIMEESTEKS.....	46
REIN JA ANNA MÄNGIVAD POODI.....	51
KUIDAS ENN JA JAAN OLID MESINIKUD.....	55
AINO KOOTUD KINDAD.....	59
VASTLAPÄEV.....	62
KUI ISA KINKIS RAAMATUID.....	65

ANDU RAADIO

Jõulu teisel pühal käis Andu isaga Koorastes tädi pool võõrsil. Seal ta nägi ja kuulis esimest korda raadiot. Tädi August oli ise selle teinud. August on suur poiss, käib juba linnas koolis, teab ja tunneb kõiki neid radioasju. Kuidas ta selle just tegi, seda ta Andule ei seletanud, aga seda imeriista näitas küll. Kõige imelikum oli aga see, et kui nuppu keeras, siis vurises vähe ja hakkas laulma. August oli ise väga uhke oma raadiole, iga kord, kui nuppu keeras, ütles: «Aga nüüd tuleb Saksamaa laul!» Teinekord jälle: «Nüüd tuleb Tallinna muusika.» Iga kord surises torus ja siis tuligi laul või muusika.

Isale oli raadio meeldinud väga, oli ütelnud, et niisugune kast peaks meilgi olema, keeraksid aga nuppu ja tuleks Tallinna laul või Saksamaa muusika.

Kui koju sõideti, ei olnud Andul enam muud mõttes kui raadio. Selle peaks temagi tegema. Mis see siis veel ära ei ole, kui oskas tädi August selle teha, oskab temagi. Peab olema vaid niisugune läikiv kast, kaas peal, sees kokkukeritud traadid ja poolringitaolised plekitükid, mida võib keerata. Ja kruvi, niisugune jämeda peaga kruvi peab veel olema, millest keerata, kui Saksamaa laulu tahad. Pikad traadiotsad peavad ulatuma aknast välja. Aga toruks võiks võtta grammofoni toru, see neil on.

Koduski ei saanud Andu sellest mõttest lahti. Kui voodisse heitis, kuulis kõrvus kogu aja surinat ja Saksamaa laulu. Küll oleks tore, kui tema selle teeks! Paneks salaja tagakambriisse, traadiotsad aknast välja, keeraks kruvi, astuks ettetuppa ja ütleks isale: «Aga nüüd tuleb Saksamaa laul!» Kõik jääksid imestuses kuulatama, kui sealt kostaksid surin ja laul. Siis ütleks ta isale: «Selle kingin sulle sünnipäevaks.» Sest näärpäeval on isa sünnipäev.

Öö möödus rahutus poolunes. Järgmisel hommikul oli Andu varakult jalul ja vaatas ümber, kust saaks läikiva kasti, plekki ja traati. Kõik see pidi sündima salaja, kingitusest ei tohi enne teada. Rehetares akna all oli paras paik, kus võiks selle valmis teha, või veel parem — saunakambri, sinna ei tule keegi tülitama.

Ega olnudki kellelgi aega Andut ega ta toimetusi jälgida, sest parajasti tapeti siga ja selle puhastamisega oli ametis terve pere. Isa kõndis aida ja kambri vahet, valge põll ees ja suur puss käes, ema ja Miina puhastasid sea päid-jalgu. Lõuna paiku pandi rehetõas suur pada tulele, taheti teha näärpäevaks vorsti, sest tädi pidi siis külla sõitma. Seda teadis ka Andu ja oli juba ette uhke, kui ta siis omatehtud raadio nuppu keerab ja tädi Augustile ütleb: «Aga nüüd tuleb Saksamaa laul!»

Kuid raske oli raadio jaoks leida materjali. Kõigepealt seesama läikiv kast, kust seda võtta? Virvel on küll läikiv kast kummuti peal, ristiisa kingitus, kuid — kas tohib seda võtta? Andu seisis kaua aega kummuti ees, näppis nina ja imes sõrme — mis teha? Viimati jõudis otsusele, et võib küll võtta. Ja Virve lepib ise sellega kindlasti, kui kuuleb Saksamaa laulu.

Poolsalaja võttis kasti kummutilt, puistas välja seal sees olevad postkaardid, pani siis kasti hoolikalt hõlma alla ja viis sauna. Üks asi oli nüüd juba käes. Sinna kruvi jaoks auku puurida oli kerge asi, sest isa vinnal oli sealsamas saunakambris seinal. Palju raskem oli grammofoni toru lahti võtta ja sauna viia. Küllap seal vist midagi murduski, imelik raksak käis, kui toru küljest ära tuli. Palju raskem oli seda sauna toimetada, sest hõlma alla ta ei mahtunud. Andu varus selleks paraja aja ning pääses viimati ka sellega nägematult sauna.

Õmblusmasina küljest sai paraja jämeda peaga kruvi ja veel mõne peenema kruvi. Traati ja plekki oli kuuris isa kolukastis küllalt. Vähe aja pärast olid ka need sauna toimetatud.

Nüüd veel plekikäärid, haamer ja tangid sauna, ning tööga võikski alata. Vahepeal kisti Andu väheoseks tööst eemale ja juhtus väike pahanduski. Kui ta parajasti, plekikäärid põues, üle õue sirkas, hüüdis teda ema ja saatis aidast lae vahelt, sealt paremalt, vorstirohtu tooma. Andu jooksis aita, haaras lae vahelt esimese kättepuutuva rohutuusti ja viis emale. Alles siis, kui see juba tangude hulka oli segatud, selgus, et Andu oli toonud koirohu tuusti. Tuli uued tangud patta panna ja tööga uuesti alata. Andu oleks saanud kindlasti sakkida, oleks emal olnud rohkem aega.

Päev oli juba üle lõuna, kui Andu jälle sai asuda raadio tegemisele. Külmas saunakambris tõmbusid käed konksu, nina läks punaseks ja hakkas tilkuma. Aga videviku saabudes oli raadio valmis: kokkukeritud traadid sees, poolümmargused plekid pöördusid naelast võllil ja jämeda peaga kruvi oli kasti küljes.

Raadiot tупpa toimetada ei olnud enam kuigi raske. Kogu pere oli loomi talitamas ja keegi ei pannud tähele, mis see poiss jooksis sauna ja kambri vahet.

Paraja koha raadio jaoks leidis Andu tagakambris akna all, suure lille taga. Siit ei märka teda kindlasti keegi enne, kui õige aeg. Traadid juhtis õhuaknast välja — kõik nii nagu tädi Augustilgi.

Kui loomade talitamisega valmis saadi, sõitiski tädi ühes tädipojaga õue. Vastu võtmas oli ka Andu. Õnnelikult keksis ta hobuse ja saani ümber... nüüd nad alles näevad ja kuulevad, mis temalgi on. Kohe pärast õhtusööki, kui minnakse tagakambri, poeb ta lille taha, keerab jämedat kruvi ja ütleb: «Aga nüüd tuleb Saksamaa laul!»

Kuidagi ei tahtnud aga see õhtusöögi aeg tulla. Kui aeglaselt juba isa hobust lahti rakendas ja saani rehealla viis! Nagu oleks aega küll ja küll, aga ometi on väljas juba ammugi pime. Ja tädil oli vaja just nüüd vastu õhtut emaga laudad läbi käia ja kõik loomad üle vaadata! Nagu homme selleks aega ei oleks. August ei näinud temast väljagi tegevat, oli uhke, et on juba suur ja käib linnas koolis. Aga oodaku, oodaku ainult õhtut, eks siis näe!

Viimati siis süüdati eeskambris laelamp, külalised tulid tупpa. Tädi soojendas soemüüri ääres käsi ja kõndis siis oma uute saabastega kohmakalt üle toa. August istus soemüüri ääres toolil, jalad ette välja sirutatud, väristas õlgu ja näris küüsi.

Maitsvast õhtusöögist ei läinud Andul suutäitki alla, ootas aga aega, mil poeb lille taha, keerab nuppu ja ütleb: «Nüüd tuleb Saksamaa laul.» Aga kellelgi ei ole kiiret, tädi ulatab käe uue vorstitüki järele ja Augustile tuuakse vist juba kolmas tassitäis teed.

Viimaks siis isa süütab kupliga lambi, avab tagakambri ukse ja kutsub külalised sinna. Jällegi astub tädi kohmakalt üle läve, August hõõrub õlaga vastu piita. Lamp pannakse lauale, ema ja Virve astuvad ka tagatuppa. Miina jääb lauda koristama.

Nüüd on õige aeg...

Põksuva südamega poeb Andu lille taha, keerab jämedapeaga kruvi ja hõikab kõvasti:

«Aga nüüd tuleb Saksamaa laul!»

Kõik on elavas jutlemises, keegi ei kuule teda. Veel kord Andu keerab kruvi ja hõikab kõvemini:

«Nüüd tuleb Tallinna muusika!»

Teised jäävad vait. Isa pöördub Andu poole ja ütleb:

«Kuhu sa poed, mis tuleb?»

«Tallinna muusika...» tahab Andu ütelda ja pingutab kõrvu, nii et kõrvatrummid ähvardavad lõhkeda, kuid tuttavat surinat ja muusikat ei tule.

Andul tarretab süda. Mis see siis on? Miks ei tule? Kõik on ju nii, nagu peab olema; läikiv kast, jämeda peaga kruvi ja traadiotsad aknast väljas...

Isa astub lähemale, ema kergitab lille oksa.

«Mis sul siin on? Miks Virve kast siin ja traadid akna küljes?»

Miks ei tule laulu? Andu ei mõista midagi, siis pingutab ütelda:

«Raadio... tegin raadio ja tahtsin sulle sünnipäevaks kinkida, aga laulu ei tule...»

Ronib lille tagant välja, vaatab suuril silmil isale otsa, siis laskub kummuli voodisse ja pahvatab nutma.

TULEOHUS

Ühel suvisel õhtupoolikul Rein ja Anna olid jälle üksi ning omapead kodus. Sellega olid nad küll juba ammu harjunud, sest isa käis iga päev ehituste juures tööl, kuna ema leidis teenistust kas sadamas või kaubaaitades. Nii olid kodud vanemaist inimestest tühjad peaaegu igas majas siin linna ääres agulitänavas. Kus just väga väike laps juhtus olema, seal jäi ema koju kogu päevaks. Mõnel oli aga vanaema väikesi lapsi hoidmas ning karjatamas. Kõige halvem oli neil poistel ja tüdrukul, kellel ei olnud kodus ema ega ka vanaema, küll aga väikesi lapsi. Need pidid olema lapsehoidjad ega pääsenud teistega kaugemale mängima kui oma hoovi või maja ette tänavale. Kaugemaist ettevõttest ja käikudest pidid nad loobuma, olgu need nii huvitavad kui tahes.

Ja elati siis pikad päevad põhjalikku ning huvitavat mänguelu kogu tänava ulatuses. Tänavast ei piisanudki: siirduti linna taha metsa ja nõmmedele või Kalaranda. Igal pool oli palju huvitavat näha ja ette võtta. Vahel muidugi kakeldi, kanti päev või teine viha, kuid lepiti jälle.

Mõnikord aga tüdineti mängudest ja üksteise seltskonnast ilma erilise põhjuseta, kuid nagu ühisel kokkuleppel. Siis kaoti ükskhaaval tänavalt oma hoovidesse või siirduti kitsaisse kodudesse, kus ebamääraselt nukrutseti ja asjatult tegevust otsiti. Mõni otsis sel puhul üles koguni talvise õpperaamatu ja hakkas seda sorima. Juhtus siis sedagi, et hakati vanemate inimeste töid ning talitusi tegema: poisid leidsid, et oleks vaja kuuris puid lõhkuda, kuna tüdrukud enamasti tubade koristamise või riistade pesemise käsile võtsid. Kuid enne kõike tunti nälga ja asuti sööma. Mänguhoos võidi mõnikord päevad otsa söömata olla, kuid sellistel puhkudel tuli söök esimesena meelde. Neid aegu kutsuti omavahel *igavaiks* aegadeks, mil *paha oli olla*.

Ühel sellisel igaval õhtupoolikul asus Anna tuba koristama, Rein aga tammus kärsitult edasi-tagasi, käies kord kapi, kord laua juures. Ta kolistas pahuralt veetrumlit pliidil ja mängis lauanoaga, ilma et isegi oleks õieti teadnud, mida ta tahab.

Viimaks pahvatas ta välja, järsult ning rabeledalt:

«Süüa tahaks!»

«Võta kapist leiba,» ütles Anna asjalikult. «Ja võiraasuke peaks olema sahvris tassil.»

Rein kolistas jälle kapiust, siis kirtsutas huuli: «Midagi sooja tahaks. See kuiv leib, see tüütab pikapeale ära.»

«Vaata, kus mul asjamees!» oli Anna pahane. «Õhtul tuleb ema koju, eks siis saa. Kust mina sulle nüüd sooja sööki võtan?»

Rein tegi jälle paar tiiru söögikapi ja pliidi vahel, siis andis head nõu:

«Teeme ise, teeme ise sooja sööki. Kūpsetame paar kildu liha, soojendame kartuleid — palju meile siis vaja! Tuld ei maksagi alla teha, teeme priimusel. Ma oskan küll priimust käima panna.»

Anna katkestas toapühkimise ja jäi kuulatama. Asi näis huvitavana, maksis katsuda.

«Ei-noh, küll me priimuse põlema saame, seda oskan mina ka,» arvas ta omalt poolt. «Ja liha olen ma ennegi küpsetanud, olen suppigi keetnud ja muud sööki teinud.»

Asi lõppes sellega, et hakati ühel nõul endile sooja sööki valmistama. Anna löikas lihakillud pannile ja hakkas kartuleid koorima, kuna Rein priimuse pliidiservale valmis pani. Ta tahtis parajasti piiritust süütekaussi valada, kui Anna hoiatama ruttas:

«Loksuta enne! Võib-olla on tühi, tuleb petrooleumi lisaks valada.»

Rein loksutas priimust — tühi, mõni piisk loksus sees. Ega sellest ole midagi, arvati ühiselt, täis petrooleumipudel on siinsamas kapi kõrval nurgas, tuleb lisaks valada. Rein hakkas õiendama nagu elupõline tulesüütaja. Keeras priimusel korgi pealt ära ja valas pool pudelit tulejõudu anumasse, nagu mehiselt seletas. Kui Anna tahtis appi tulla, tõrjus ta tüdruku eemale nii kärsitult, et korgita pudel läks ümber ja selle sisu voolas kõik pliidi ette põrandale.

«Vaata, mis sa nüüd tegid!» pahandas Anna. «Mine eest ära, ma võtan lapi ja kuivatan põranda ära.»

Rein keeras priimusekorgi kõvasti peale ja silmitses siis veidi petrooleumiloiku pliidi ees, mis üha laiemale voolas ja juba keset tuba ulatus.

«Ei, pea!» hoiatas ta Annat. «Kes siis petrooleumi lapiga kuivatab. Tead, mis ema teeb, kui õlitilk maha läheb, — pistab põlema. Ja see põleb nii ära, et ei jää märga laikugi järele. Seda olen ma ise oma silmaga näinud.»

Anna jäi, lapp käes, seisma — jah, nii teeb ema küll.

«Pista siis tikust tuli otsa!»

Rein võttis pliidiservalt tikud, kükitas maha ja hakkas petrooleumiloiku süütama. Esimene tikk kustus, aga teine tikk süütas loigu ääre kahvatu leegiga, mis algul õige aralt edasi nihkus, siis aga laienes ja õhku tõusis.

«Mis ma ütlesin!» hõikas Rein. «Ema teeb alati nii. Varsti...»

Rein ei jõudnud oma sõnu lõpetada, kui käis tume plahvatus, leek haaras äkki kogu loigu ja tõusis lakke.

«Oih!» kiljatas Anna, kuna Rein tarretus sambaks.

«Tulikahju! Vett, vett!» hõikas Anna. Toobitais vett lendas põrandale, leek aga laienes ja tõusis.

«Nüüd läheb kogu maja, nüüd läheb kogu maja...» nuttis Anna. «Lähme kutsume Reineti omad appi! Viska veel vett, viska vett!»

Nüüd ärkas tarretusest ka Rein. Talle tuli tumedalt meelde koolis õpitud tarkus, et õlisid veega kustutada ei saa, peab katsuma lämmatada liivaga või vanade riietega.

«Veega siin ei saa!» hüüdis ta Annale vastu. «Mine õue, too liiva, ma katsun põrandariietega leeki surnuks lüüa.»

Anna jooksis õue, Rein hakkas põrandariietega tuld taguma, kuid seda suuremaks leek paisus. Ja kui Anna ukse avas, limpsas leek seinu... õnn veel, et

kardimatesse ei ulatunud. Juba tundus toas kuumust ja peent nõge hakkas laest alla sadama.

«Viimaks läheb tõepoolest kogu maja põlema...» kokkus Rein ja otsustas ruttu: «Peab lämmatama, peab lämmatama...»

Palavikulise kiirusega hakkas ta siia ja sinna petrooleumiloigule peale suruma põrandariideid ja märgi pühkmekaltse. Anna tuli tuppa, mõlemad pihud liiva täis.

«Mis ma liivaga teen?»

«Viska sinna, viska tulle!»

Anna poetas oma liivapeotäied tulle, aga sellest ei olnud vähematki abi: leek lõõmas endiselt. Palju enam suutis Rein oma kaltsudega — kuhu kaltsu peale surus, seal tuli lämbus. Kui ta aga riide ära võttis ja teist kohta tahtis matta, lõi leek endises kohas jälle elama.

«Nii ei saa,» leiutas Rein viimaks. «Peab kogu selle loigu riietega katma. Too eeskojast isa vana palitu, jookse kuuri, too sealt vanu kotte.»

Nii askeldasid mõlemad sooja söögi tahtjad tuld kustutada, hirm silmis ja highi laubal. Ja mõne aja pärast läkski neil korda leeki surmata. Nad kandsid kuurist ammu kõrvaleheidetud põrandariide-tükke, vanu kotte ning kaltse tuleloigu katteks. Veel kaua pärast tule kustumist tampisid nad jalgadega mahalaotatud riideid, nagu kartes, et salalik leek veel kuskilt välja lööb ja uuesti hädaohu tekitab.

Siis istusid mõlemad väsinult toolile ja tundsid alles nüüd, kuidas nad üle kogu keha värisesid, nii et hambad lõgisesid suus.

«Oh jumal küll,» ohkas Anna. «Mis meist siis oleks saanud, kui kogu maja oleks põlema läinud!»

«See oli jumala õnn, et mul meelde tuli nende riietega hakata. Veega õli ei kustutata. Vesi annab õlitulele hoogu juurde, nii räägiti koolis.»

«Missugune tuba on, Rein! Kõik petrooleumivingu täis... ja nõge sajab laest alla nagu musta lund.»

Nüüd avati mõlemalt poolt aknad, et tuul õlivingu välja viiks, ja otsustati kiiresti hakata tuba korda seadma, et enne kõik korras oleks kui isa ja ema koju tulevad.

Kõigepealt pandi priimus ära — sooja sööki ei ihaldanud nüüd enam kumbki. Siis viidi isa palitu eeskotta tagasi ja hakati korraldama põrandariideid, kusjuures iga riidetükki hoolega silmitseti, kas sel tulemarke juures ei ole. Mõnel vanemal riidetükil lõigati põlemismärkidega tükid lihtsalt küljest ära, teistel püüti pruuniks kõrbenud kohad veega endiseks pesta. Riietel ei olnud suuremat viga, ainult ühe põrandariide küljest tuli poole meetri pikkune tükk ära lõigata ja hoovi prügikasti viia.

«See ei tähenda midagi,» lohutas Anna Reinu, kes lühemaks lõigatud põrandariide juures nõutult kukalt sügas. «See on vana riidetükk, ema ei tunnegi, et siit otsast on jupike maha võetud. Ma sean ta nii paigale, et ema ei märkagi.»

Vaata, selle otsa panen seinast veidi eemale, siis ulatub ta kapi ette nagu ennegi.»

Kui kõik riided ja kaltsud olid põlenud kohalt kõrvaldatud, märgati kohkudes, et kõige rohkem oli kannatanud põrand. Kogu petrooleumiloigu ulatuses oli tuli põranda mustaks kõrvetanud, ühes kohas rohkem, teises veidi vähem. Igatahes niipalju, et seda kuidagi varjata ei saaks.

«Aga mis põrandaga saab?» jäid mõlemad nõutult seisma.

Anna katsus märja lapiga põlenud kohti valgeks pesta, Rein kraapis omalt poolt lauanoaga — miski ei aidanud.

«Kas tead,» leidis Rein viimaks hea nõu, «ma toon kuurist isa hõövli ja hõoveldan põlenud kohad üle, siis ei jää märki järele.»

Kohe jooksis Rein kuuri ja tuli sealt tagasi haamri ning hõovliga. Enne tagus ta haamriga kõik kulunud naelapead sisse — seda oli ta isa käest ehituste juures õppinud —, siis pani hõövli tööle. Tsiuh ja tsauh lendasid laastud, nii et oksad aina praksusid — saaks aga enne vanemate tulekut tööga valmis! Paar korda lõikas hõövel hästi, siis läks raud nüriks, sest kuivad oksatüükad nagu täkkisid hõövliraua hambaid täis. Rein koputas rauda kord sügavamale, kord laskis tagasi, kuid sellest oli vähe abi.

«Liivane on,» leidis ta viimaks. «Põrand on liivane, nürib raua ära. Võta lapp ja tõmba need kohad üle, kuhu sa liiva viskasid. Ma toon kuurist teise hõövli.»

Ühel nõul pühkisid nad liiva ära, hõoveldasid ja koristasid laaste kuni lõpuks oli kaotatud viimne tulejalg.

Kuid samas tabas töötajaid uus üllatus: hõoveldatud põrandaosa oli nüüd liiga valge, palju valgem kui muu põrand, ja paistis niisama teravalt silma nagu ennest põlenud kohad... sea põrandariideid, kuidas tahad.

«Ei see ema silma eest varjule jää,» arvas Anna. «Nii kui ta siin pliidi ees veidi liikuma ja talitama hakkab, kohe märkab.»

«Teeme siis mustemaks!»

«Aga kuidas?»

«Tead, toome aidast mulda ja hõõrume mullaga üle. Küll sa näed, siis ei ole tundagi, et on hõoveldatud.»

Jälle asuti suures üksmeeles tööle. Anna tõi aiast põlletäie mulda ja puistas selle maha. Siis heideti põlvili ja hõõruti mullaga nii, et peopesad hakkasid kipitama.

«Läheb, juba läheb!» hüüdis Rein rõõmsalt. «Näed, juba niisama hall nagu muu põrandki.»

Ja unustati töö juures tühi kõht ja soe söök, millest kogu see õnnetus alguse sai. Kui hõoveldatud põrand juba küllalt halliks oli nühitud, nii et seda muust põrandast enam eraldada ei võidud, pühiti muld uuesti kokku ja viidi välja. Põrandariided seati paigale, tuba tuulutati ja nõgi pühiti kummutilt maha. Aegsasti enne vanemate tulekut saadi kõigega valmis.

Istuti siis ärevas ootuses laua taha — kas märgatakse või ei? Ei märgatud. Ema tuli koju, hakkas pliidi ees talitama, saatis Reinu puukuuri ja Anna poodi. Kõik

läks hästi: põrand oli nii halliks hõõrutud, et ema silm seda ei näinud, ja Anna oli lühemaks lõigatud põrandariide nii osavasti kohale asetanud, et sedagi ei märgatud.

Ainult isa krimpsutas tупpa astudes veidi nina ja lausus siis:

«Mis te seal pliidi juures kõrvetate? Tuba imelikku haisu täis.»

Reinul ja Annal jäi seda kuuldes süda seisma. Rohkem isa asjast ei kõnelnud, võttis taskust ajalehe ja hakkas lugema.

Nii möödus kogu nädal. Vanemad ei märganud tuleõnnetuse jälgi ja lapsed unustasid selle. Laupäeva õhtul tuli ema varem koju ja hakkas talitama. Rein ja Anna mängisid tänaval hilja õhtuni. Kui nad tупpa tulid, märkasid nad kohkudes, et ema oli põrandat pesnud, ja nende hõõveldatud laik valendas vastu. Isa ja ema mõlemad uurisid põrandat — mis siin on tehtud?

«Kuulge, tulge siia! Mis te selle põrandaga olete teinud?» nõudis isa.

Lapsed hoidusid nurka... süda kippus seisma jääma. Välja tuli, välja tuli ometi! Vaat seda nad ei mõistnud ette aimata.

Ei aidanud midagi — sõna sõnalt, lause lausel nõuti lastelt välja kõik, kuidas nad olid hakanud tuld tegema, kuidas õlipudel oli ümber läinud, kuidas nad olid õli süüdanud ja kustutanud ja pärast jäljed kaotanud.

Aga vanemad ei olnudki kurjad.

«Mis häda teil seda priimust oli süüdata?» päris ema.

«Rein tahtis sooja sööki saada,» nuuksus Anna vastuseks.

«Aga miks te siis õli põlema süütasite?» nõudis omakorda isa.

«Rein süütas.»

«Mina süütasin jah... et siis ei ole vaja pühkida. Ema teeb mõnikord ka nii.»

«Olete mul husaarid küll,» ütles isa tõsiselt. «Suured jõnglased juba, aga tule ja vee eest peab teid veel hoidma. Jumala õnn, et te aknaid ei avanud ja märkasite riietega kustutama hakata. Vesi ei tee õlile midagi. Aga see lugu peaks teil nüüd meeles seisma surmatunnini.»

«Seisab, isa,» pomisesid lapsed, tundes heameelt sellest, et nii vähesega asi lõppeski.

UPPUMISOHUS

Tahaksin jutustada sellest, kuidas olin kord uppumisohus ja päris ime läbi pääsesin. Sellest on nüüd palju aega tagasi. Olin siis kaheteistkümne-aastane poisijõnglane, väga elav ja teotahteline, nii et minu kohta armastati ütelda: «See poiss ei seisa pudeliski.» Ei olnud nii kõrget puud, mille otsa ma poleks roninud, ega nii laia kraavi, millest ma poleks üle hüpanud. Jõed muidugi ei tulnud arvesse. Ka muud omadused, mida peeti Kalaranna poiste voorusteks, olin peaaegu täiuseni välja arendanud. Minu kivi lendas teiste omast kaugemale ja kõrgemale, selle järgi, kuidas võiduviskamine ette võeti — kas püüti saavutada kaugust või kõrgust. Vilistamine — olgu see siis ainult huultega või läbi hammaste või sõrmed suus — oli mul nii selge, et ükski Kalaranna poiss minu vastu ei saanud.

Nüüd ärgu mõeldagu, et olin täiuslik poiss igas asjas; oli siiski neid alasid, kus teised minust üle olid. Mis ma sellest salgan, parem olen õiglane ja tunnistan üles. Üks selline ala oli ujumine: siin olid Ruuti Lembi ja Vahtra Arno minust kaugelt üle. Mitte et ma ujuda poleks osanud — ujumine oli mul selge, sukeldumine samuti, kuid väleduses ja vastupidavuses ei saanud ma nende vastu. Sinna ei olnud midagi parata. Ja kui tahan päris õiglane olla, siis tunnistan üles: ma kartsin vett... Oli mingi salahirm sügava vee ees, et nüüd, nüüd juhtub midagi: kas lööb kramp või tuleb mõni hiiglasuur kala ja hammustab jala otsast ära. Kui just kala ja krampi ei kartnud, siis tuli säärane salapärane hirm, mida ei oska seletada.

Päevad otsa mängisime ja solistasime Pelgurannas. Meil oli aega palju, sest isad läksid vara hommikul tööle ja tulid alles hilja õhtul tagasi. Kes meid siis pidi keelama või meie järele valvama? Minu isa käis ehitustööl, ema leidis peaaegu iga päev sadama kaubaaitades teenistust. Ema kinnitas küll igal hommikul kodunt ära minnes, et me Annaga ilusasti koduõues mängiksime. Aga mis mängu sa tüdrukuga mängid, kel on ainult nukud, lapid, tassitükid ja klaasikillud?!

Vaevalt olime hommikust söönud, kui Ruuti Lembi ja Vahtra Arno tänaval vilega märku andsid, et tule, aeg on minna!

Ja läksin kah, sellest hoolimata et Anna lubas õhtul emale kaevata, et Rein ei seisa põrmugi kodus — päevad otsa kolab teiste poistega ringi mööda metsi ja mereranda, ei tule teinekord söömagi.

Ühel päeval — mäletan seda tänagi nii selgest, nagu oleks see kõik alles eile olnud — oli väga kuum ilm. Olime kogu päeva rannas jännanud, indiaanlaste-mänge mänginud, jooksnud, vilistanud ja veeski solistanud ning ujunud, kui Lembi ja Arno äkki ütlesid, et nad on kõigest tüdinud ja tahavad koju minna. Minul aga hoog alles tõusis. Oli selline hea tunne, nagu peaksin veel mõnd ilusat mängu mängima või midagi tähtsat korda saatma. Oli nii kerge olla, nagu poleks keha olemaski.

Lõpuks otsustasid teised:

«Lähme veel veidi ujuma, siis pistame kohe koju.»

Ujumisega olin ma nõus, aga kojuminekust ei tahtnud kuulda. Tahtsin ei tea kui kaua piki randa edasi-tagasi ujuda. Tuul paitas nii pehmelt mu noort keha ja päikesekiired näisid ainult jõudu andvat. Tundsin rõõmu olemisest. Söötsime vette. Rand oli madal; enne kui sügavasse jõudsid, võisid madalas vees kukerpalli lasta, veesõda pidada või muud vallatust teha.

Arvasin, et Lembi ja Arno ujuvad jälle Laiale kivile välja või koguni Suurele kivile. Need on kaks kivi kaugel meres, kuhu need kanged ujuvad peaaegu iga päev välja ujusid, mida ma alati väikese kadedusega ja südamevaluga jälgisin, sest sinna ujuda ei usaldanud ma iialgi. Kui nad oma saavutuste puhul minu vastu pärast väga üleolevaks läksid, siis ei saanud ma muidu tasakaalu jalule seada, kui hakkasin vilistama ja kutsusin neid võidu viskama. Selles nad minu vastu ei saanud. Siis ei olnud nad enam toredad ja vahekord oli endine.

Nüüd aga ei olnudki neil tahtmist kaugele ujuda, tegid paar tiiru, pöördusid ümber ja lubasid rannal oodata.

Mina aga tundsin oma liikmeis sellist jõuküllust, nagu ma kunagi varem polnud tundnud.

«Ma olen vist äkki väga tugevaks ja osavaks ujujaks saanud,» mõtlesin endamisi ja lõhkusin aga edasi.

Tundus, nagu ei olekski ma vees, vaid heljuksin mingil ebamäärasel, väga pehmel ja õrnal ainel, mis mind nagu iseenesest peal kannab ja edasi viib.

«Homme ujun teiste poistega Laiale kivile,» arutasin endamisi, «võib-olla koguni Suurele kivile... Siis olen niisama kange mees kui nemadki, veel kangemgi, sest vilistamises ja kiviviskamises olen neist üle.»

Jälle lõhkusin kätega laineid ja lõin jalgadega kaasa. Unustasin kõik: ootavad sõbrad rannal, ujumissuuna, aja... Tundsin ainult lõbu olemisest, liikumisest, veepaitusest, sinisest taevavõlvist ja heledast valgusest.

Kui kaua ma sedaviisi ujusin, ei tea. Mäletan ainult seda, et oli ütlemata hea olla.

Äkki vaatasin enese ette — Suur kivi oli lähedal, siinsamas. Vaatasin tagasi — Laiast kivist olin möödas ja rand oli kaugel.

Tohoo, kuhu olen välja ujunud! oli esimene mõte.

Välkkiirelt pöördusin ümber ja hakkasin kalda poole siblima. Aga nüüd ei olnud enam endist jõudu kätes, vesi ei kandnud mind iseenesest. Tundsin, et muutun äkki järjest raskemaks ega suuda kaua vee peal püsida.

Kas jaksan veel kaldale tagasi ujuda, käis mõte läbi pea. Samas tundsin, et jõud lõppes täiesti. Tegin veel paar abitut liigutust, siis tundsin, et vesi tungib suhu.

«Appi!» puristasin läbi vee. «Appi! Upun!»

Kõik liigutused kaotasid kindluse; tundus, nagu oleksin takerdunud mingeisse nähtamatuksse köidikuksse, mis takistasid õigeid ujumisliigutusi tegemast.

Kui nüüd veel kramp jalga lööb, vilksatas taas mõte läbi pea. «Appi! Upun!»

Vaevalt sain seda mõtelda, kui tundsin, et keegi nagu kisuks mu jalga otsast ära ja veel sellise suure jõuga, et tundsin igas liikmes valu.

See ongi ehk mõni suur kala, kes tahab mu jalga otsast ära hammustada... Või on kramp?

Need mõtted jooksid sekundi jooksul läbi mu pea. Tegin abituid liigutusi, püüdes vahetevahel jalga ära kiskuda ja karjudes hädiselt appi.

Siis hakkas kõrvus kohisema, nagu pillihäält ja laulu oli kaugelt kuulda, nagu tuule müha ja kaugete vete kohinat. Selles kohinas kaotasin teadvuse.

Kui jälle meelemärgusele tulin, oli esimene asi, mida nägin — pea musta habemega. Üks mees, musta habemega mees, kummardus mu kohale, hoidis mu kätest kõvasti kinni ja tegi nendega liigutusi üles ja alla. Lamasin rannaliival, pea tuikas ja kõrvus kohises, kuna mees ikka mu käsi liigutas.

Veidi aja pärast levis üle ta habetunud näo lai naeratus ja ma kuulsin, kuidas ta ütles:

«Noh, eluvaim on juba sees... Oli aga tegemist, kartsin, kas saabki enam elulooma.»

Nüüd tuli mulle kõik meelde: lõbus ujumine, siis Suur kivi ees ja rand kaugel.

Jah, nüüd oli selge: ma olin uppumas ja see mees päästis mu. Aga kus on jalg? Tõusin istukile ja lõin käega jala pihta — jalg oli alles.

Siis nägin päikest metsa kohal, teisel pool kaugel taevaserval Tallinna torne. Ühtlasi märkasin ka, et sõpru ei olnud enam siin; olid vist ammu koju läinud. Nüüd tuli mullegi meelde kodu, ema, isa ja õde Anna.

Ruttu kargasin püsti, haarasin liivalt oma riided kaenlasse ja pistsin kodu poole jooksmas, ilma et oleksin musta habemega mehele, kes mu päästis ja ellu äratas, sõnagi lausunud.

Jooksin, riidemütsakas kaenlas, esimeste majadeni; alles siis märkasin, et olen alasti.

Peatusin ja panin põõsa taga riided selga. Siis hakkasin kodu poole sammuma, pea maas ja norg südames, justkui kandes oma pea kohal suurt süütegu.

Kodus oli asi teistel juba teada. Lembi ja Arno olid jooksnud kohe koju teatama. Anna oli hooviväraval vastas ja ütles:

«Isa oli kole vihane. Ütles, et kui sa oleksid ära uppunud, siis alles oleksid malka saanud.»

Aga ma ei saanud midagi. Kui tuppa astusin, kiskus ema mu kohe enda kaissu ja nuttis:

«Tulid ikka eluga tagasi!»

Isa ütles ainult: «Noh, poiss...» ja jättiski sõnad pooleli.

Mul ei olnud sellest uppumisohust päeval midagi viga, aga igal õhtul, kui magama heitsin, tuli kogu voodi vett täis ja jalg hakkas krampi kiskuma. Vehkisin kätega ja jalgadega, ise kõvasti appi karjudes läbi une.

Iga kord tuli ema siis voodist välja ja rahustas mind suhkruveega.

See öösiti uppumine kestis sügiseni, mil jälle kooli läksin. Siis ei tulnud voodi enam vett täis ega karjunud ma appi.

Kuid ma ei saanud iialgi teada, kes oli see musta habemega mees, kes mu päästis ja ellu äratas. Ma ei ole teda tänapäevani näinud, ma ei tea ka seda, kuidas ta päästmist toimetas. Mu kanged sõbrad olid kohe kodu poole jooksma pistnud, kui hakkasin appi karjuma, otsekui oleks just sealt kõige lähem abi saadaval olnud. Pärast olid nad küll eemale seisatama jäänud, et näha, kuidas asi lõpeb, siis aga jälle tuhatnelja edasi traavinud.

Ma ei saanud seda musta habemega meest tänadagi, ma ei kõnelnud temaga sõnagi, haarasin aga liivalt oma riided ja pistsin kodu poole leekima.

Kui see musta habemega mees nüüd veel peaks elama ja neid ridu lugema, siis — võtku vastu mu südamlikum tänu!

Aga teile, sõbrad, ma sellist õnnetust küll ei sooviks.

MEIE EKU

Kui isa tuli linnast koju olime meie Toomaga mõlemad õueväraval vastas ja nägime kohe, et mingi must asi, mingi loom sibas ree järel.

«Ehk on koer?» arvas Toomas.

«Ei, koer see ei ole,» olin mina kindel. «Meie külas ei olegi musta koera. Ja nii suurt koera ei ole Rebaste kaupmehelgi — näed, turi ulatub üle heinavõrgu. Või mis sa õige arvad, et ma ei tunne oma küla koeri? Ma tean kõik Tagaküla, Ihaste ja Kuuraküla koerte nimed peast. Tahad, loen sulle ette?»

«Siis on ehk hunt,» arvas jälle Toomas ja ronis aia otsa. «Hakkas ehk Sooluse metsas järele käima, ei usaldanud teel üksi olles hobust murdma hakata, tuleb siis nüüd kodu lähemale, et saaks öösi mõne lamba kätte.»

«Hunt ei ole must, hunt on hall, kas sa seda ei tea — must jutt küll üle selja, aga muidu hall,» hakkasin mina vastu vaidlema. Meie vahekord Toomaga oli juba ammust ajast nii kujunenud, et meie iga asja ümber tükk aega pidime vaidlema, enne kui jõudsim mingile ühisele otsusele. Tahtsin parajasti Toomale hakata seletama, et Sooluse metsas pole enam mitu põlve hunti nähtud ja et hundil on saba sorgus, sel aga rõngas, — kui isa parajasti keeras õuetele ja me mõlemad selgesti nägime, et must elukas ei ole keegi muu kui koer, suur must koer, paksu karvaga.

«Selle ta vist tõi meile linnast vana Pontu asemele, kes jäi pimedaks ja kelle metsavaht sügisel maha laskis,» arutasin endamisi ja tahtsin minna teda silitama.

Toomas aga hoiatas:

«Ära mine, võõras koer, lööb hambad säärede, ega uskuda ole!»

Hoidusime siis mõlemad ettevaatlikult rehealuse väravate varju ja vaatasime eemalt. Isa rakendas hobuse lahti ja tõmbas ree ree alla. Meie ei saanudki appi minna linnakosti teenima, sest koera-volukas luusis õues ringi ja nuusutas kõiki asju. Tuli viimati ka meid nuusutama. Taganesime vastu seina, Toomas peitis käed selja taha ja ütles:

«No-noh! Ära tule!»

Koer oli aga üsna leplik, nuusutas esiteks minu saabast, siis püksisäärt ja läks jälle õue luusima. Nüüd usaldasime ka meie välja tulla ja isalt pärima hakata:

«Kust sa selle said? Kas ostsid linnast, tõid vana Pontu asemele? Kuidas on ta nimi?»

Isa oli aga niisugune mees, et ta kunagi otsekohe meie küsimustele ei vastanud, vaid vedas juttu enne siia ja sinna, ikka ringiratast, kuni viimaks siis õige otsuse andis. Nii ka nüüd — eks Pontu asemele kuluks meile küll uus koer ära! Kust ta koera sai — ega koerad maailmast otsas ole! Kuidas nimi? Kas koerte nimesid vähe — arvaku me ise.

Nii me ei saanudki asjast enne õiget otsa kätte kui alles söögilauas. Siis hakkasid ka ema ja Anna pärima, kust isa on koera saanud ja mis asjamees ta õige on. Igavene suur volukas teine, luusis natukese ajaga kõik kohad läbi,

hüppas ema najale püsti, kui see tuli aidast jahumatiga — vaata, et ei löönud matti käest maha.

Vana volukas aga kõhutas soemüüri ääres, pea käppadel, nagu poleks see kõik tema asigi. Mõnikord maigutas suud, tõmbas keelega üle nina ja tegi siis kavala näo, nagu naeraks ta kõige selle üle, mis temast räägitakse.

Nüüd viimaks hakkas siis isa seletama, et tema ei teagi, kust see koer on ja mis ta nimi. Versta kolm-neli siinpool linna hakanud aga märkama, et koer sörgib tema järel. On ehk siit kusagilt lähedalt külast, arvanud siis isa, longib niisama ringi või ajab linnujälgi, või mine tea, kuhu läheb. Kas koeri teel ja külade vahel vähe lonkimas. Ime ainult, et ta on nii sõbralik ja tema peale suutäitki ei haugu.

Isa sõidab edasi, ei pane koera tähelegi. Roosalu metsa vahel juhtub tagasi vaatama — koer ikka tema kannul. Vaata maita, mõtleb isa, kui kaugele koer tema järel kodunt ära tuleb. Noor koer vist, vigureid ja tempe täis, lonkimise ja luusimise peal väljas.

Jälle ei tee isa koerast väljagi, võtab leivamärsi lahti ja hakkab leiba nosima. Mõne aja pärast näeb — koer ree kõrval, vaade nii sõbralik, et isa viskab talle leivatüki. Koer püüab selle lennust, sööb ära ja anub uut.

«Nii siis oli,» teeb isa jutule lühikese lõpu, «sörkis teine ree järel kuni koju, ja siin ta nüüd on. Kui peremeest teada ei saa, jääb teile, poisid. Kas tahate?»

«Miks ei taha,» oli meie ühine otsus. «Kui on aga hea ja mõistlik koer.»

Nüüd lõpetas isa söömise, pühkis käed vastu saapasääri puhtaks, pani noa plaksudes kinni ja tõusis püsti. Vaevalt oli ta seda teinud, kui koer müüri äärest püsti tõusis, enese tagujalgadele sirgu ajas ja üksisõnu haukuma hakkas.

«Vaata, vaata, mis tempe ta teeb!» hüüdsime meie ühest suust ja kargasime ka püsti.

«Süüa palub,» arvas isa. Võttis laualt leivatüki, hoidis kõrgel ja käsutas:

«Palu veel! Palu veel!»

«Auh-auh!» hõikas koer.

Isa viskas talle leivatüki, mille koer jälle lennust kinni püüdis. Meie plaksutasime käsi — nii tarka koera olime ammu soovinud. Kui aga kuidagi teada saaks, kuidas on ta nimi.

Nüüd unustasime muud linnauudised ja linnasaiadki, hakkasime koera tarkust proovima.

«Istu!» kamandasin mina esimesena ja näitasin näppu. Kohe laskis volukas enese tagumikule ja ajas esimesed käpad ette.

«Heida maha! Maha!» tuli nüüd ka Toomas omaga välja.

Kohe laskus koer oma neljale jalale, läks siis soemüüri juurde, käis paar korda koha peal ringi nagu aset tehes ja heitiski maha. Pani pea käppadele ja vaatas meile õige targa pilguga otsa, nagu oodates, mis temalt nüüd edasi nõutakse.

Ja edasi nõutigi palju. Meie lasksime teda jälle istuda, käppa anda, kahel jalal kõndida — ühe sõnaga, ta pidi näitama meile kõik koeratarkused. Ja neid oli tal

tõepoolest palju, meie ei osanud kõike küsitagi. Selle saime veel kätte, et ta oskab üle kepi hüpata, kui kepp ta ees hoida ja siis ütelda: «Hüppa!» Aga et ta kadunud asja oskab üles otsida, ise ust lahti teha, seda ja palju muid tarkusi ning kavalusi avastasime alles hiljem.

Jändasime koeraga kogu selle õhtu, isegi isa pani vahel ajalehe käest, lükkas prillid laubale ja möllas meiega kaasa. See meeldis meile alati, kui isa oma tõsisest olekust loobus, hakkas meiega naljatama ja keerulisi jutte ajama.

«Mis te taga muidu jändate, katsuge parem teada saada, kuidas ta nimi on,» õpetas isa.

«Jah, kuidas sa saad teada, ega ta ju ütle, kui küsid,» arvasin mina. Aga Toomas ütles:

«Vaata, kui nüüd oskaks loomade keelt, oskaks koera keelt, siis küsiks kohe koerakeeli: kuidas on su nimi? Küllap ta siis vastaks. Pärin kahju, et praegusel ajal ei ole enam inimesi, kes oskaksid loomade keeli. Ega vana metsavaht Simugi vist oska?»

«Haa,» naeris isa, «sedasi te ta nime küll kätte ei saa. Hüüdke parem igasuguseid koerte nimesid, ehk satute siis selle õige peale.»

Toomas tahtis siiski katsuda küsides. Läks koera juurde, jäi, jalad harkis, seisma ja küsis:

«Auh-auh! Kuidas on su nimi? Auh-urr-auh?»

Koer tõstis pea püsti ja haukus ühe sõna:

«Auh!»

«Nüüd ütles ta kindlasti oma nime!» oli Toomas asjas kindel. «Kahju aga, et ei oska koera keelt. No küll on ometi kahju!»

«Sedasi sa küll ta nime kätte ei saa,» jäin ka mina isa nõusse ja hakkasin omakorda koerte nimedega peale: «Pontu! Kaaru! Sulli!...»

Ei midagi, koer maigutas aina suud ja heitis jälle maha. Katsusime siis kõik kolmekesi igasuguseid nimesid meelde tuletada, kuid ei sattunud selle õige peale. Kui õige kärsitult ja kõvasti hüüdsime, haukus koer vastu, kuid niipalju me kindlasti koera tundsimine, et ta õige nime peale hoopis teisiti vastab. Viimaks arvas Toomas:

«Mine tea, missugune saksik nimi tal võib olla, kas saame üldse kunagi selle kätte.»

«Tuleb mõelda uus nimi... tuleb talle hoopis uus nimi panna,» õpetas isa.

«Kas see uus nimi talle aga külge jääb?» kahtlesin mina. «Kas võtab omaks, kui tal kord juba nimi on?»

«Eks näe, mis saab,» tegi isa jutule lõpu. «Nüüd vaja magama minna.»

«Imelik küll, seda juttu näis ka koer mõistvat, tõusis üles, läks ukse juurde, kaapis esimese käpaga ust ja haukus kaks sõna.

«Näe, kuidas ta inimese keelt oskab — kohe sai aru. No küll on ometi kahju, et meie tema keelt ei oska,» kahetses Toomas ja avas koerale ukse.

«Pole viga» lohutas isa, «küllap saame pikapeale ka õige nime kätte. Nüüd, poisid, seadke vana Pontu kuut korda, kus ta hakkab magama. Sina, Jaan,

puhasta kuut ära, too leest tuhka, siis ei sigine kirpe. Toomas toob rehe alt õlgi. Tehke talle hea ase, siis jääb siia püsima... kui peremeest ei leidu.»

Meie tegime kõik nii, nagu isa õpetas. Koer jooksis ümber hoonete mõne tiiru, siis jäigi kuudi ette seisma.

«Mine nüüd sisse!» käskis Toomas.

«Küll ta läheb isegi,» arvas isa. «Ei maksa sundida. Kui talle siin ei meeldi, võib kuuri pugeda, värava alt pääseb sisse.»

Voodis arutasime Toomaga kaua, kuidas koera õiget nime leida. Leppisime viimaks kokku, et paneme uue nime, kui õiget kätte ei saa. Küll ta pikapeale külge jääb, kui ühtelugu seda kuuleb ja vana nime keegi ei ütle. Ka selles leppisime kokku, et koer on mõlema oma ühte viisi, kummagi oma ei ole rohkem. Anna ei tulnud üldse arvesse, tema on tüdruk, ja tüdrukul ei ole koeri. Olgu rahul oma kanadega ja lambatalledega — need on rohkem naiste asjad.

Kui järgmisel hommikul ärkasime, jooksimise kohe õue koera vaatama ja nimesid hüüdma, kuid koera ei olnud kuskil. Käisime all sauna juures, jooksimise ümber hoonete, isegi koplis heinalao juures käisime — ei ole, ei ole.

«Koer on ära!» kurtsime isale.

«Ära jah, nägin seda juba vara hommikul, kui läksin hobuseid söötma. Küllap läks oma vana peremeest otsima. Õige koer hoiab ikka oma peremehe poole.»

Olime Toomaga kogu päeva päris löödud. Käisime naabertaludest küsimas, luusisime metsaski — mis ära, see ära. Keegi polnud näinud.

Viimaks arvas Toomas:

«Kas tead, mina arvan, et see päris õige koer ei olnudki. Oli mõni libahunt või moonutis Mõtle ise: äkki ilmub aga isa ree taha, on sõbralik ja mõistlik... teab, kuhu tahtis isa meelitada.»

«Mis sa nüüd ajad?»

«Ei, päris tõesti, niisuguseid koeri on olemas, ära mõtle midagi. Ma vaatasin ta silmi, kui välja kraapis... just kui oleks kutsunud endaga kaasa. Ei, päris tõesti.»

«Sina arvad aga kõike...»

«Miks ma ei arva. Vaata, oleksime temaga kaasa läinud — jumal teab kuhu soolaukasse või nõialossi oleks meid viinud. Ei, päris tõesti.»

Oli ta nüüd õige koer või mitte, aga kahju meil temast oli. Kogu päeva luusisime rahutult ümber ega olnud asu kuskil. Seisatasime sageli kuudi ees ja arutasime, mis talle siin ei meeldinud, et ära läks? Kõik pidi ju korras olema — kuut puhas, tuhk all ja puhtad õled peal.

Viimaks otsustasime:

«Kui Väljaotsa koer toob kevadel pojad, võtame ühe kutsika endale ja õpetame ta veel targemaks kui see võõras koer oligi. Oma käe järgi õpetame, kõik vigurid ja tarkused õpetame selgeks.»

Kui aga kogu perega istusime õhtulauas, krabistas korraga keegi ukse taga. Siis löödi ukse lingile, uks kargas lahti ja sisse hüppas — eilne koer.

«Tuhat ja tuline!» hüüdsime meie ja kargasime püsti. «Tagasi tuli, näete, tagasi tuli! Kus sa kolasid selle päeva?»

«Küllap käis oma vana peremeest otsimas,» arvas isa. «Ei leidnud, ehk jääbki nüüd siia. Andke talle süüa!»

«Eku, Eku, tule siia, ma annan sulle süüa!» hüüdis Anna.

Koer ei teinud meist enam väljagi, keksis Anna ümber, kes teda kogu aeg «ekutas». Anna oli leidnud ta õige nime. Eku oli ta õige nimi, selles ei olnud enam kahtlust. Läksid kööki ja hüüdsid «Eku!», siis tuli kohe sinna, aga kui hüüdsid mõnd muud nime, ei teinud väljagi.

Et just Anna, tüdrukupirts, selle õige nime pidi leidma!

Nüüd ei aidanud muu, kui leppisime nii, et koer jääb kolme peale: minule, Toomale ja Annale, igähele ühte viisi.

*

Nii siis tuli meile uus koer. Ja tarkusi oli tal palju, seda teadsime. Vaja oli nüüd kohe neid tarkusi kasutama hakati. Kui hommikuti ärkasime ja Eku juhtus toas olema, pidi ta meid teretama.

«Eku, siia!» kamandasin teda teki alt. «Istu! Anna käppa!»

Eku tegi esiti kavala näo, siis ajas enda istukile ja andis ka käppa. Muidugi upitas siis ka Toomas enda alati voodiäärele — ta magas seinapool — ja nõudis, et Eku tedagi teretaks. Sealjuures tuli sageli pahandusigi, kui Toomas oma küünarnukiga minu ribikontidele toetas või minu haigele varbale valu tegi.

Süüa ei saanud Eku kunagi muidu, kui pidi kahel jalal üle toa kõndima ja — paluma. Kuna Ekul kunagi tarkusest puudu ei tulnud, siis kõndis ta oma tiirud üle toa ära ja haugatas ka. Siis sai oma toiduportsjoni kätte ja paar meelitavat patsutust seljale pealekauba.

Päris lõbu algas alles õues. Talvel rakendasime ta kelgu ette ja tegime sõitu. Mõnikord läks sõit päris hästi — sauna eest koplil mulguni nagu viuhki! Rohkem aga armastas Eku saanisõidul vigureid teha, selle peale oli ta meister. Sõidab, sõidab mööda teed, äkki jääb peatuma, haugub paar sõna, siis hüppab kõrvale ja paneb minema lumisele väljale, nagu poleks sõit tema asigi, nagu oleks tal muud tähtsamat talitada. Meie muidugi lendame kelgult maha, suud-silmad lund täis, tema sibab aga tühja kelguga juba kartulikuuhjade kohal — varest ajab taga.

«Vaata, kus mait!» pahandume meie, upitades end üles ja rookides kraevahelt lund. «Küll me su kätte saame!»

Hakkame mõlemad koerale järele sibama. Aga kus sa sellega! Koer on kerge, kelk samuti — ei vaju koer läbi lumekooriku ega lõika kelgugalas sügavale sisse. Muudkui laseb aga meie Eku lumeväljal parajat traavi, kelk taga. Meie aga sumpame põlvini lumes, hingeldame ja higistame.

Jääb Eku peatuma või takerdub rakmeis, siis vaatab meile kavala näoga otsa. Jõuame meie aga lähemale ja püüame kelku haarata, pistab ta uuesti leekima.

Selline vemmal oli meie uus koer, mängis meile mõnegi vembu ning vingerpussi.

Suvel lootsime tast karjakoerana suurt abi. Arvasime, et selline tark ning vigureid täis koer üksi hoiab kogu karja, et näita talle aga piirid kätte, las peab vahti. Ise võib siis karja juures põõsa vilus põõnutada kuni keskhommikuni, pärast puude otsa ronida, linnupesi otsida või oravat taga ajada — kas karjas neid ameteid ja tegevust vähe!

Kuid asi ei olnud nii, karjakoerana Ekust asja ei saanud ega saanudki, ehk küll püüdsime teda selleks igati õpetada. Muid ameteid õppis küll, olgu siis asju veest välja tooma, usse murdma või kadunud asju üles otsima, aga et ta kord ka loomadele vastu oleks jooksnud, seda ei olnud. Saatsid teda mõnikord Punikut ära ajama, kes oli kõige kiuslikum loom üle karja, — hakkas ta Puniku ümber kilgates keksima ja jätkas seda ka siis, kui lehm oli ammu karja hulgas. Sel tegevusel polnud muud tagajärge, kui et kogu kari läks marru. Tõsteti sabad selga ja lasti kodu poole nagu kõige kibedamal kiini-ajal. Lambakarja oskas ta nii laiali ajada, et andis pärast põõsaste vahel otsida, enne kui kõik jälle kokku said.

Kui isale oma häda kurtsime, et Ekust ei saa karjahoidjat, õpeta, kuidas tahad, lausus isa:

«Mis te taga jändate, karjakoera tast ikka ei saa. Tal pole seda verdki.»

Jätsimegi siis Ekule karjaseameti õpetamise maha — ei saa, ei saa, mis seal teha, kui tal pole karjakrantsi verd. Muidu oli ta karjas meile lõbus seltsiline küll. Ei olnud seda mängu ega koerustükki, mis ta meiega kaasa poleks teinud. Lasksime teda kadunud asju otsida, mängisime temaga peitust ja surnut. See viimane mäng käis nii, et heitsime maha, pidasime hinge kinni, Eku pidi meid siis nuusutama, kurvastuse pärast uluma ja lõpuks üles äratama. Ta sai sellega väga hästi hakkama. Nii kui enese maha heitsid, kopsud õhku täis võtsid hingamast lakkasid, oli Eku kohe jaol. Nuusutas suud, nina, isegi kõrvu. Siis tõstis koonu üles ja laskis tulla pika, haleda hääle. Kui meile ikkagi elu sisse ei tulnud, tõmbas keelega üle näo, ja nüüd ei saanud enam hinge kinni pidada ega naeruturtsatust hoida. Niipea kui meile eluvaim sisse tuli, pistis Eku rõõmsasti kilkama ja keksima. See oli lõbus mäng.

Teine, sama lõbus ajaviide oli Eku jõkke saata sinnavisatud asju ära tooma. Sülitasid aga asjale peale, viskasid vette ja ütlesid Ekule:

«Eku, too ära, too ära!»

Kohe hüppas ta vette ja tõi asja ära, oli see siis vette visatud kepp, tühi leivamärss või koguni pintsak.

Kord päästis ta koguni Tooma elu. Juhtus see nii, et Toomas ronis jõe kohale länguvajunud toominga otsa marju sööma. Toomingamarjad olid selle poisi maiusroog, neid võis ta süüa, nii et suu läks paksuks. Kord, kui ta jälle tublisti neid marju oli söönud, kurtis mulle:

«Tead, mu suu on toomingamarjade söömisest nii paks ja umbes, et sõnadki ei mahu suust välja tulema.»

Nojaa, läks siis Toomas jõe kohale länguvajunud toominga otsa marju sööma. Mina ja Eku istusime kaldal, me kumbki ei pidanud neist mustadest, tuhkjatest marjadest lugu. Aga Toomas sõi ja sõi, ronides ikka kaugemale.

«Ladvas need kõige paremad marjad kasvavad,» hüüdis ta meile alla, ronides ise nii kaugemale latva, et see looka tõmbus nagu vibu.

«Vaata, et sa kõhtu nii täis ei söö, et su raske vats toomingaladva katki rõhub,» õpetasin mina alt.

Aga Toomas oli nüüd tark:

«Oled sa aga mees, niipaljugi ei tea, et marjad puu küljes või minu kõhus — raskus on ikka üks ning sama. Kas sa siis ei mäleta seda tükki lugemisraamatust...»

Rohkem ta seletada ei saanud, käis äkki praks! — toominga latv murdus ja kukkus ühes Toomaga vette, kesk jõge.

Mina hakkasin naerma, Eku kargas püsi. Teadsin, et Toomas oskab ujuda, ja olin kindel, et ta varsti puristades märgade riietega kaldale ronib. Pidasin juba mõttes aru, milliste naljasõnadega teda vastu võtta.

«Näed, et marjad sinu kõhus on raskemad kui puu otsas — vette kukkusid!» hüüdsin talle kaldalt ja tahtsin parastamist jätkata, kui märkasin, et poisiga ei ole õige lugu. Selle asemel et ujuda, vehib abitult käega ja ahmib vett suhu.

«Appi — upun!» saab viimaks puristada veemullide sekka. «Appi!»

Nüüd märkasin minagi, et poisiga ei olnud kaht nalja — vististi oli ta kukkudes ehmunud ja vett suhu ahminud, võib-olla lõi kuhugi kramp.

«Eku, too ära, too ära!» hüüdsin koerale, kes kohe vette sumas, hammastega poisi pluusist kinni haaras ja kalda poole hakkas ujuma. Kui mina vette jõudsin, oli koer Toomaga vaevalt paar sammu kaldast eemal. Ühisel jõul tirisime ta kaldale, kus talle alles mõninga kloppimise ja veeretamise järel eluvaimu sisse sain.

Ma mõtlesin, et ilma Eku abita mul korda poleks läinud venda päästa, vesi oli seal väga sügav.

Kui Toomas meelemärkusele tuli ja teada sai, et Eku tema elupäästja oli, hakkas ta koera kaisutama ja nuuksuma, millele see oma nuuksetega vastas.

Niisugune oli meie koer Eku, truu seltsimees ja elupäästja. Ta elas meie kodus kaua aastaid. Olin juba noormees, kui ta vanaks ja pimedaks jäi. Kui ta viimaks vanadusnõrkusse suri, mattis Toomas ta rohuaia nurka ja istutas ta hauale — toominga.

SUUSKADEL VALLASTESSE

Jõuluks said Mäe Juku ja Rebaste Eedi kingituseks suusad. Jukul olid pikad pruunid, Eedil kollased, veidi lühemad ja laiemad. Mäe sulane Kusta takseeris, et Jukul on rootsi suusad, esimene sort, Eedil soome suusad, ka esimene sort. Suusakepid olid mõlemal bambuse pilliroost ja käerihmad hallist põdranahast.

«Mis nüüd muud, kui sõidame kohe üle mere Soome,» otsustas Juku, kes oli väga kärsitu ja hakkaja poiss. «Pärast teeme reisi ümber Eesti, siis kirjutavad sellest ajalehed ja trükivad ära meie päevapildid.»

Eedi oli aeglane ja kaalus kõike enne põhjalikult. Tema nõu oli:

«Soome nüüd küll ei maksa kohe kihutada, laseme enne oma kihelkonna läbi, eks siis näe.»

Lõplikult otsustas asja sulane Kusta, kes leidis, et poisid ei ole veel *täies vormis* nii pika teekonna tarvis, peaks ikka enne kodu lähedal harjutama, *treenima*.

Kohe teisel päeval algas treening. Sõideti täis ilusaid suusajälgi kõik põllud ja lähedased metsasalud. Rebaste mäenõlvakul õpiti selgeks mäest alla kihutamine. Siis leiti, et ollakse juba küllalt vormis, nii et võib ette võtta pikema teekonna. Taheti suuskadel sõita Vallastesse Juku tädipoja juurde. Sinna saab teed mööda kõvasti viisteist kilomeetrit. Kui aga suuskadel lasta otse läbi metsa üle Kuresoo, saab ehk kümne-kaheteistkümnega. Selle tee poisid valisidki.

«Mis see meile suusameestele on! Selle maa sõidame maha tunni ajaga,» seletas Juku ja lõi käega vastu rindu.

Eedi esiti kahtles, aga pärast jäi nõusse.

«Kodustelt ei maksa luba küsida. Tund kulub sinnasõiduks, tund tagasi, õhtusöögiks oleme kodus nagu midagi,» seletas Juku edasi. «Ainult kompassi võtame kaasa ja sina pane põue isa kihelkonnakaart, siis pole eksimist karta.»

Nii tehtigi. Eedi jooksis koju kaardi järele, Juku tõi toast kompassi, pidi veel tasku panema leivaviilaku, kuid lõi käega:

«Pole vaja. Selle vähese maa sõidavad meie mehed ilma teemoonata.»

Rebaste väravast algas sõit, esiti läbi koplil Koivametsa poole, sealt üle Kuresoo ikka edasi, ja seal sinise metsaviiru taga ongi Vallaste.

Kui oli jõutud koplilist läbi sooveerele, peatus äkki Juku ja ütles:

«Pea, Eedi, võta kaart välja, vaatame, kuhu kompass näitab. Kas oleme ikka õigel teel!»

Kaart võeti välja. Seal olid ära märgitud täpselt kõik kihelkonna teed, külad ja mõned üksikud taludki, aga Rebaste koplil ja seda suurt mändi sooserval, kus nad praegu seisid, ei olnud.

«Oot, oot, kuidas selle järgi õieti suunda leida,» kahtles Eedi ja keerutas kaarti käte vahel. «Kus kohal me kaardi järgi juba oleme?»

«Siin kuski ikka oleme,» seletas Juku, «ega siis iga täppi kaardile märgitagi, kus sa sellega... Aga Vallaste küla, näed, on siin, selle lageda koha taga. Pea,

pea, ära rebi kaarti katki! See lage koht ongi Kuresoo, siit peame üle sõitma. Edasi tuleb mets ja siis Vallaste.»

«Hea küll,» jäi Eedi nõusse. «Aga vaatame, mis kompass näitab.»

«Kompass näitab ühe otsaga põhja, teisega lõuna poole... Kas sa seda siis ei tea? Näed, siin ta on... Põhja pool on kodu, aga Vallaste hoiab sinna lääne poole, sinna näitavad ka meie suuskade otsad. Me oleme õigel teel. Edasi!»

Poisid vajutasid suuskadele peale. Mööda lagedat sood läks sõit nii et lumi tuiskas ja tuul vuhises kõrvus. Mõnikord jäi küll ühe või teise suusk lume all peituva kännu taha kinni ja poiss lendas ninali lumme, kuid sellest polnud suuremat viga. Naerdes tõusti üles ja jätkati teed. Aeg-ajalt võttis Juku taskust kompassi ja vaatas, kas suusaotsad näitavad lääne poole. Eedi koputas sõrmega tühjale kohale kaardil ja lausus:

«See on Kuresoo, siin me praegu oleme.»

«Kui kõik nii läheb, siis oleme varsti Vallastes. Kahju, et pühad nii ruttu lõpevad, oleks tõepoolest käinud Soomes ära.»

Ikka edasi ja edasi kihutasid suusatajad ega pannud tähelegi, et taevaservalt ajasid üles hallid pilvemürakad ja tuuleiilid hakkasid puhuma üle lageda lumevälja. Juba vingerdasid soopinnal valged lumemaod, kuna suusajäljed lumel kustusid kohe mõne sammu järel.

«Kuule, tuiskama hakkab,» ütles Eedi ja tõmbas mütsikõrvad maha.

«Pole viga,» rõõmustas Juku, «sõidame tuisuga võidu.»

Veel enne, kui poisid jõudsid metsa, kattus taevast paksude pilvedega, lund heitis alla nagu kotiga, kuna tuisk mattis taevaviiru ja metsa. Poisid rühkisid vahvasti edasi. Aeg-ajalt võttis Juku kompassi välja ja vaatas, kas suusaotsad on ikka lääne poole.

«Pole viga, Eedi, pole viga,» lohutas ta kaaslast. «Mis sellest, et ei ole näha metsa ega midagi ümberringi... Kuidas meremehed kompassi järgi teed leiavad? Küllap leiame meie ka.»

Kuid Eedi hakkas juba hingeldama, aeg-ajalt jäi ta Jukust mõne sammu maha ja pühkis vahetpidamata kindaseljaga nina. Juku ootas teda järele ja pahandas iga kord:

«Võta jõud kokku, võta ometi jõud kokku! Sinu pärast nurjub viimati kogu see sõit.»

Eedi võttiski viimase jõu kokku ja rühkis kuidagi metsani välja. Kuid siin osutus ka Juku nõutuks, sest ilm oli läinud vahepeal pimedaks ega olnud enam võimalik kompassi järgi vaadata, kuhupoole on pööratud suuskade otsad.

«Nüüd on temp,» lõi ta esimest korda kõhklema, «sedasi kaota veel õige suund ja tamba siin ühe koha peal mitu päeva.»

Kohkunult vaatas Eedi kaaslasele otsa.

«Ära siis sellepärast kartma löö,» oli Juku jälle endiselt julge ja ettevõtlik. «Tuleb rühkida huupi, kuhugi ikka välja jõuame. Need pikemad reisid... need on ikka kõiksuguste hädade ja äpardustega ühenduses. Eks sa ole lugenud raamatuist, missuguste hädadega on tulnud võidelda maailmareisijail. Meil siin

pole veel midagi... Oleksime ette võtnud kaugel teekonna, kes teab, kus praegu oleksime võidelnud — jäätükil hüljestega või... valaskaladega. Arvad, et meie reis ümber Eesti niisana hõlpsasti läheb nagu suusatamine toataga või allalaskmine Rebaste mäelt. Kes teab, mis kõik võib juhtuda. Ole aga nüüd mees, võta jõud kokku, rühime aga edasi!»

Kuid sellest edasirühkimisest ei tahtnud midagi välja tulla. Iga põõsa tagant keerutas lund vastu nägu, nii et tahtis hinge matta. Siin satuti sügavasse hange, suusk tuli jalast ära, ja andis enne otsida, kui ta lumehangest kätte said; seal kukuti ülepeakaela põõsasse, suusad läksid risti, murra või jalad. Aga iga põõsatagune nagu elas, näis, nagu oleksid kõik pahad vaimud siin kogunenud poisse kimbutama. Keegi vilistas siin nii kõvasti, et tahtis kõrvad lukku panna, teisal uluti nii kaeblikult, et judinad jooksid üle selja. Ei, kui on tõepoolest olemas halvad tuisu- ja tormihaldjad, siis on nad kõik praegu siin koos... Kihutavad nähtamatuna põõsaste vahel siia-sinna, puhuvad lund üles, vilistavad ning uluvad.

Juku rühkis vahvasti edasi ega teinud suuremat väljagi, kui lumehange ninali kukkus või suusk põõsasse kinni jäi. Tasakesi tihkudes sumas Juku jälgedes Eedi, südames pahandades oma ettevõtliku kaaslaste üle, kelle algatusel kogu reis ette võeti ja kes teda nüüd kindlasti viib ei tea kuhu. Mitu korda jäi ta puutüve najale seisatama ja kinnitas, et enam ei jõua. Juku sundis teda aga edasi rühkima, seletades sealjuures õige mehiselt:

«Meil poleks siis viga midagi, oleks meil niisugused magamiskotid kaasas, nagu on põhjamaareisijail. Siis poeksime aga kotti, sööksime kehakinnituseks mõnikümme grammi lihakonserve või šokolaadi ja magaksime nagu kodus ahju taga. Või oleksid jälle niisugused karusnahkadest telgid... Võiks ju katsuda lumest onni ehitada. Eskimod elavad kogu talve jääonnides, pole viga midagi...»

«Ah jäta oma tuisukotid ja onnid... Siin surm silma ees, tema plaanitseb tuisukottidest,» ütles Eedi õige vihaselt ja peaaegu meelt heites. «Mina enam ei jõua ...»

«Jõuame küll,» lohutas jälle Juku. «Võtame õige suusad jalast ja katsume sumbata niisama. Nende suuskadega siin põõsaste vahel hangedes polegi midagi peale hakata. Võta suusad kaenlasse ja anna käsi. Nii. Nüüd mehe moodi edasi.»

Näis, et jala oli tõepoolest parem liikuda. Tuli küll sumbata mõnes kohas peaaegu rinnuni lumes, kuid ei olnud enam seda igavest kukkumist ega takerdumist põõsastesse. Ei, mis niiviisi viga liikuda. Kahju, et Jukul pole kaasas elektrilaternat, vaataks kompassi järgi teed ja läheks ikka Vallasteni välja; nüüd peab aga katsuma ükspuha kuhu elumaja juurde jõuda.

«Mis küll isa ja ema ütlevad!...» tegi Eedi mõne aja pärast jälle juttu.

«Mis nad ütlevad,» lausus Juku õige üleolevalt. «Sauna saame, kui asi halvasti lõpeb. Eks ole sama ennegi saadud, pole see esimene kord.»

«Vaata, Juku, vaata — sealt vilgub tuli!» hüüdis äkki Eedi ja tundis, et temasse tuli nagu uus elu.

«Kus? Mis?»

«Tuli, näe, tuli jah!»

«Tõsi! Eks ma ütelnud, et kuhugi ikka välja jõuame.»

Nüüd rühiti rüsinale tule poole. Eedil tarretusid pisarad põskedel, jalgadesse tuli uut jõudu. Esimesena koputas ta uksele, kui majakese ette jõuti.

See oli metsavaht Siimu maja. Kulus enne tükk aega, kuni vana Siim tuli avama.

«Kes seal on?»

«Meie, Juku Mäelt ja Eedi Rebastelt.»

«Mis ilmaimet teie siit otsite tuisusel õhtul?»

«Ei midagi,» seletas Juku, «tahtsime suuskadel sõita Vallastesse. Teel sattusime tuisu kätte ja eksisime teelt. Ehk on metsavaht nii lahke ja annab meile öömaja?»

«Vaata, kus on vanderid!» imestas vana metsavaht. «Või nemad lähevad Vallastesse. Kas teate ka, et sinna on teilt kaksteist kilomeetrit maad? Ja nüüd olete läinud hoopis kõrvale. Kuidas te sinna siis pidite minema?»

«Ikka suuskadel üle soo. Eedil oli kaart, minul kompass — sedaviisi läksime. Vallaste hoiab meilt sinna lääne poole... kogu tee seadsime suusaotsi kompassi järgi sinnapoole, aga tuisuga eksisime teelt.»

«Haa,» naeris vana metsavaht oma laia rõõmsat naeru.

«Või kompassi järgi. Kus mul meremehed või maailmareisijad! Mitu kraadi te lääne poole võtsite?»

Nüüd tuli uksele metsavahi perenaine ja viis poisid tuppa. Pani nad ahju äärde sooja ja keetis vaarikateed. «Kas kodused teavad ka, et ära tulite?»

«Ei tea, me pidime õhtusöögiks tagasi minema. Ehk jääb tuisk üle, laseme jälle üle soo tagasi,» seletas Juku. «Palju kell võib olla?»

«Vaata, kus on ikka mehed,» naljatas metsavahi perenaine. «Katsuge, et saate voodisse, eks homme näe, kuidas on tagasiminekuuga. Sina, Siim, mine Rajale ja ütle telefoniga Kruusimäele, et Mäe ja Rebaste poisid on siin... et kodu ei muretsetaks.»

*

Järgmisel hommikul oli tuisk üle. Päike sätendas Kuresoo kohal. Vana metsavaht saatis poisid metsa ääreni, siis näitas tähise: «Nüüd sõitke just selle männi suunas, näete, mis paistab üle soo. See on Rebaste määnd, sealt edasi oskate juba ise minna. Kui teinekord veel reisile lähete, võtke parem niisugune kompass, mis otse sinna näitab, kuhu tahate sõita.»

Vaikides liuglesid poisid üle lumemere kodu poole. Juku kihutas nii, et Eedil raske oli teda jälgida.

«Kuule, oota, kuhu sa nii ruttad? Ega täna tuisku karta ole,» hüüdis ta Jukule. «Oli ikka tore sõit eile... ja siis veel see eksimine.»

Juku krimpsutas nägu ja lausus poolpahaselt:

«Oli tore küll, ainult sina ei olnud vormis.»

VASIKAT ÕPETAMAS

Meie külas ei olnud vanasti igal talul oma karjamaad, oli ühine karjamaa ja üks karjane kogu küla peale. Seepärast ei saanud meie küla poisid ka käia rohkem kui ühe päeva aastas — nelipüha teisel päeval, mil anti karjasele püha. Siis läks igast perest poiss või tüdruk karja, mõnest rohkemgi, nii et karjaseid oli peaaegu niisama palju kui loomigi. See oli lõbus päev, seda oodati igatsusega, sest siis sai teha palju naljatempet ja mõne koerustüki. Veidi rohkem sai karjas käia siis, kui mõni vasikas esimest korda karja saadeti, siis tuli karjase abilisena väljas olla nädal või rohkemgi. Seda karjaskäimist kutsuti siis *vasikaõpetamiseks*.

Üks säärane vasikaõpetamise lugu on mul selgesti meeles veel praegugi.

Algas see nii, et ema ütles mulle ühel õhtul:

«Sul tuleb homme karja minna vasikat õpetama. Ilmad on juba soojad, karjamaal värsket rohtu küllalt — mis ta siin laudas konutab, las õpib karjas käima.»

Mina olin küll näinud, kuidas isa õpetas noort hobust vankrit vedama või kündma, olin ise õpetanud koerakutsikat käppa andma, istuma ja leiba paluma. Aga kuidas vasikat õpetada karjas käima, sellest ei olnud mul aimugi. Seda teadsin küll, et ema vasikat jooma õpetas; selleks pani ta vasikale sõrme suhu ja laulis sealjuures meelitavalt: «Vissi, vissi...»

«Kuidas mina teda õpetan,» hakkasin tingima, «ega ta inimeselaps ole, et sõnast aru saab. Eks ta lähe karja nagu teisedki loomad ja tule nendega ühes koju — selleks nüüd mõnd õppimist vaja. Ega ma talle rohusöömist ikka nii õpetada saa, et panen sõrme suhu ja meelitan: vissi, vissi...»

«Mis sa nüüd räägid,» ütles ema, «ega rohusöömist olegi vaja õpetada, tuleb vaadata, et ta karjast maha ei jää ega metsa jookse — noor vasikas on ju rumal. Ma tulen esimesel päeval ise kaasa, küll siis näed.»

Vaatasin siis õhtul tüki aega laudas vasikale näkku, et kui rumal ta õige on, et peab karjaskäimistki õpetama. Ei saanud midagi aru, et ta nii rumal oleks — päris kena väike vissi oli, keksis mõnikord aedikus, lõi sabaga ja inises õige lapsehäälega.

Järgmisel hommikul äratati mind õige vara. Lehmad olid juba lüpstud, leivakott minu tarvis ukse kõrvale naela otsa pandud. Sinnasamasse riputati ka karjase leivamärss, kui ta meil külakorda oli.

«See on ju nii nagu päriskarjasele,» mõtlesin endamisi ja astusin õue. Küla kari tuli juba sepapaja kohalt, aga ema poputas ja jootis veel vasikat, keda mul tuli õpetama hakata.

Nüüd lasti vana kari välja. Seisin kaevu ääres, närisin karjavitsa ja imestasin ikka, mis imekunst see kõndimine — sest muu ju karjaminek ei ole — vasikale on, et teda selleks veel peab õpetama. Näe, kui ilusasti tulevad laudast välja ja

lähevad tänavale, ainult vana Kriim läheb kolama rehe alla. Kuid see ei tule oskamatuses, see on tal selline rumal mood.

Nüüd avas ema vasikaia värava ja ütles:

«Noh, tule välja, hakka karja minema — oled juba suur küllalt.»

Vasikas ajas jalad harki, vaatas emale õige rumala näoga otsa ja tegi siis haleda häälega «möö...!»

«Mine nüüd, mine, rumal loom!» tõukas ema vasikat ja hirmutas vitsaga.

Seepeale pistis väike Punik täit sõitu laudast välja, hüppas paar tiiru õues ringi ja jäi siis õueväraval jälle jõllitades seisma.

«Küll ta nüüd läheb, aja aga tänavale,» ütles ema ja läks tuppa poolelikootud sukka tooma, et oleks karja juures midagi nokitseda.

Mina hakkasin Punikut hirmutama — ei tema tee väljagi. Põrnitses aga pealegi tühja õhku ja ajas jalad kangeks, nagu ei oleks neil liikmekohti olemaski. Tõukasin teist veidi — nüüd pöördus ümber, jooksis hüpates ning karates õue tagasi. Kaevu juures ajas jälle jalad harki ja silmad jõlli, nagu oleks ei tea mida imet karta või vaadata.

«Sellega saab näguripäevi näha,» mõtlesin endamisi ja hakkasin teda sealt ära tõukama. Kus sa sellega! Esiteks ajab sõrad vastu, siis teeb sabaga saps-saps! ega tee minust väljagi; siis jälle mõni naljakas hüpe, aga et karja minna — seda ei mõtlegi.

Külakari oli juba ammugi meie väravast mööda, otsaga juba karjamaal, kui meie oma Punikuga õuest välja saime.

Külatänaval jätkus endine tants. Tuli naabriõuest kass tänavale — oli tarvis hakata puhuma ninasõormeist ja sabaga lööma; tuli koerakutsikas vastu, pidi jälle hüppama siia-sinna, kuna Pärtli kuke eest oli vaja joosta ükskõik kuhu, kas kodu poole või naabriõue.

Ega saanudki muidu, kui ema jooksis koju tagasi, tõi piimakapa ja hakkas sellega vasikat karjamaa poole meelitama. Läks ise ees, näitas kappi ja vissitas, vasikas hakkas järele jooksmas.

Ei mina esiteks teadnud, et vasikas on nii rumal loom, et karjagi ei oska minna. Kes see koerakutsikat või kassipoega käima õpetab? Ja lambatalled jooksevad vana lamba järel nagu midagi.

Kui jõudsime viimaks karjamaale karja juurde, sibas vasikas juba õige jõudsasti kõndida, ei keksinud ega jõllitanud enam igal sammul. Esiteks võõrastas põõsaid ja kände, mõnikord jooksis neile otsa, siis kohkus taas ja jäi harkis jalu seisma. Söömises ei teinud algul väljagi, nuusutas rohtu, puhus ninasõormeist õhku ja lõi sabaga.

Mina pean teda õpetama. Kuidas sa teda õpetad? Ütle talle, et: «Ära karda põõsaid!» või «See on rohi, söö nüüd!» Ega ta sellest midagi mõista. Koera võib meelitada leivatükiga, sundida vitsaga, kurjustada või kiita — aga katsu vasikat sedasi õpetada. Eks saa näha, kuidas ema teda õpetab.

Emaga ei teinud õpetamisest väljagi, võttis hõlma alt suka ja hakkas varrastega nokitsema. Ise hoidis küll vasika lähedale ja hirmutas mõnikord suurrästi nurgaga, kui vasikas hakkas jälle mõnd põõsast tunnistama.

Kas ka mina pean kogu päeva vasika sabas jõlkuma? Palju parem oleks siin hundiratast lasta, puu otsa ronida või midagi muud ette võtta.

Käisin siiski hoolega emaga läheduses ja pidasin vasikat silmas. Oli veidi huvitavgi jälgida, kuidas vasikal need tarkused tulevad. Kuid visad olid tarkused tulema, ikka võõrastati puid ja põõsaid, vahiti suuril silmi lambaid ja teisi loomi. Karjakoera ei tohtinud ligi lastagi, selle haukumise peale pistis vasikas kohe jooksuma, olgu siis lambakarja keskele või metsa.

Siiski need tarkused vähehaaval tulid. Vastu lõunat ei tunnistanud Punik enam põõsaid ega jäänud igal sammul harkis jalu seisma: nägin, kuidas ta aeg-ajalt maad lakkus ja siis rohtugi näpsama hakkas.

«Noh, pole viga, küllap harjub,» ütles emaga lõuna paiku. «Mina lähen nüüd koju, jää sina üksi. Vaata aga, et ta karjast maha ei jää. Las hoiab rohkem lammaste hulka, nendega harjub ennem.»

Emaga läks minema, mina jäin üksi. Kõndisin veel veidi aega vasika järel, siis läksin karjase juurde. Eks ta ise õpi rohtu sööma ja teiste seltsis olema, mis mina siin saan teha. Ajasin karjasega juttu, küsisin, kas ta ka hunti on näinud, kas siin Saumetsas ka karusid on. Karjane oli hea mees, jutustas, et karusid ja hunte siin metsas enam ei ole, aga rebast-kanavarast ja jäneseid võib küll vahel näha. Kord oli ta näinud hirve.

Siis tegin kepi ja vile, viskasin hundiratast ja ronisin puu otsa — nii aeg läks. Vasikal hakkasid tarkused tulema, ei olnud sugugi vaja alati ta järel sõrkida. Kui teistest palju maha jäi, siis ajasin karja hulka, mis nüüd läks palju kergemini kui kodunt karja-ajamine.

Emaga vastu õhtut juhtus temp — karjane saatis koera loomi vastu lööma, olid teised liiga metsa lähedale minemas. Sealsamas oli ka meie Punik. Nii kui koer paar korda sai klähvata, pistis Punik metsa poole jooksuma, et ei olnud enam aru emaga otsa. Panin järele ja hakkasin vissitama — seda suurema hooga tema jooksuma hakkas, ei saa ligigi. Võtsin saapad jalast, et kergem oleks sirgata, ja püüdsin kõrvalt joostes talle ette jõuda. Sibasin nii, et kannad käisid kuklasse — emaga katsu sa vasikaga võidu joosta. Juba jäi kari meist kaugele, emaga vasikas ei mõtlegi ümber pöörduda.

«Küll on sunnik!» pahandasin endanisi. «Tea, kuhu rabalaukasse nüüd pistab. Ega tal aru peas ole. Ime, et ta nüüd mõnd põõsast ei pelga ja harkisjalu seisma ei jää nagu hommikul.»

Mõnikord sain talle juba õige lähedale, siis emaga pöördus ta kõrvale ja sibasin nii, nagu oleks surm kannul. Juba hakkasin lõõtsutama, jalad jäid raskeks, vahemaa minu ja vasika vahel suurenes üha.

Mis nüüd teha? Mis ma ütlen emale, kui vasikas metsa kaobki? Emaga käskis vasika järel käia ja teda *õpetada*, emaga aga hakkasin karjasega juttu puhuma ja vilete tegema.

Puhkasin veidi, siis hakkasin jälle vasika järel sörkima. Nüüd lasksin huupi, sest olin ta põõsaste vahel silmist kaotanud. Kaua sörkisin edasi-tagasi, kuid ei näinud vasikast enam jälgegi. Nüüd oli mul peaaegu nutt varaks, ei osanud midagi peale hakata ega ette võtta. Istusin mõnikord mättale, siis jooksin ja vissitasin jälle, nii läks aeg kuni pimedani.

Siis tegin südame kõvaks ja otsustasin koju minna. Tehku nad minuga, mis tahavad, minu nõu siin enam ei aita.

Vaevalt olin selle otsuse teinud, kui kuulsin tasast inisemist lähedalt põõsastikust. Mis see võis olla? Mõni metsloom? Tasakesi hiilisin lähedale — vasikas, mait, meie vasikas, siia põõsastesse takerdunud.

Käes oli ta mul nüüd küll, kuid kuidas teda koju saada? Hakka ees ajama, pistab jälle tea kuhupoole punuma. Siin oli hea nõu kallid. Viimaks lõikasin pajupõõsast vitsa, tegin sellest väädi ja kõitsin vasikale kaela kütkeks. Nüüd siis hakkasime minema, külge külge vastu. Aga raske oli see minek, kord ajas vasikas jalad harki ja tõrkus tulemast, teinekord tahtis end lahti kiskuda ja jälle jooksu panna. Mässasin temaga nii, et olin läbimärg ja surmani väsinud. Oli juba päris pime, kui jõudsin metsaservale, kuid seal olidki juba isa ja ema. Ema jälle piimakapaga.

Kui koju jõudsime, küsis isa, kus on mu saapad. Jah, kus on saapad? Nüüd alles märkasid ise, et olin vasikat taga ajades saapad kaenlast kaotanud.

Käisime teisel päeval kogu perega saapaid otsimas, kuid nad jäidki kadunuks. Vasikas aga õppis ühe nädalaga karjaskäimise selgeks ja tast sai pärast tubli lehm.

Kui isa mõne aasta pärast viis mind linna kooli, siis oli mul koju tulles alati esimene asi lauta minna seda lehma vaatama. Iga kord küsisin siis naljatades:

«Kus on mu saapad?»

AINO JA LEENI KODUS

Isa ja ema olid kodust ära, vend Vello oli karjas. Aino ja Leeni olid omapead kodus. Hommikust saadik sadas peent vihma, ei saanud kuhugi minna ega midagi ette võtta. Pühiti küll toapõrand puhtaks, pesti ära hommikused sööginõud, siis ei olnudki enam midagi teha. Voodite kohendamist ja ülestegemist ei saanud tööks lugedagi.

Aino keerutas jalakanna peal paar korda ringi ja küsis:

«Mis me nüüd hakkame tegema?»

Leeni näppis nina, laskis silmad toas ringi käia ja arvas:

«Vaata, ehk on veel midagi teha ja talitada, siis on emal õhtul heameel, kui tuleb koju.»

Kuid midagi ei tulnud meelde ega hakanud silma. Kangasteljed seisid akna all, pooleli kootud kangas telgedel.

«Kui õige võtaks kätte ja kooks mõne küünra kangast, emal niikuinii pole praegu aega kanga taha istuda,» arvas Aino, kes oli krõbe ja kärmas igas töös.

«Ei seda tohi, ema on mitu korda kõvasti keelanud, et kanga juures ei tohi lapsed midagi surkida,» vaidles Leeni vastu. «Tead ju küll, see on mustri kangas, keeruline tallata. Annab emalgi mõtelda, enne kui õiged mustrid kätte saab.»

«Jah, mis siis teha,» läks Aino jälle kärsituks. «Poolisid ajada? Aga neid on korv täis, mitme päeva tarvis valmis keeratud. Ja mine tea, millal ema jälle mahti saab kanga taha istuda.»

Mõlemad tüdrukud käisid kärsitult toas ringi — kas ei hakka mingit õiget tööd näppu. Või hakkaks õige mängima? Aga mis sa ühtepuhku ikka mängid Välja minna ei saa, rohi on märg ja vihma tibab vahetpidamata.

Leeni istus laua taha, pani käed rüppe ja mõtles, aga Aino käis paar korda sahvris, kergitas seal üht ja teist asja, siis ronis voodi alla, kolistas saabastega, tuli taas välja ja hakkas ronima kapi otsa.

«Mis asja sa kolad ja otsid, et ei püsi kuskil paigal? Kas oled eilse päeva ära kaotanud?» tõreles Leeni, kes oli vanem ja tahtis olla mõistlikum kui õde, ehk küll temagi näpud sügelesid ja otsisid tegevust. «Vaata, et rebid oma kleidi katki sedasi kolades ja rännates. Varrukas ongi lõhki — võta parem nõel ja niit kätte ja paranda ära.»

Sellega oli Aino jalamaid nõus. Tõi välja ema õmbluskarbi ja hakkas parandama kleiti. Tööhoogu sattunud, hakkas omakorda Leeniga pahandama:

«Mis sa vahid, käed rüpes? Võta nõel kätte ja hakka tööle! Kas siin õmblemist ja kohendamist vähe. Poiss kiskus eile karjas pluusi lõhki — seal varnas ta ripub — vaata, et selle ära parandad.»

Leeni oli asjaga kohe nõus. Tõi pluusi, asetask selle põlvedele, ajas nõelale niidi silma ja algas tööd, ümisedes sealjuures vanaaegset laulu, nagu tegi emagi:

«Ma nägin aasal lilleõit...»

Kui mõlemad oma tööga valmis said, siis otsustati üksmeelel:

«Hakkamegi vanu riideid parandama ja lappima!»

Ja nüüd läks lahti selline töö, et hoia alt. Varnadest, kapist, kummutist ja sahvrist otsiti üles vanad riided ja laoti lauale hunnikusse.

«Siin on ju tööd mitmeks päevaks,» arvas Aino ja tõi uusi riideid juurde ühtepuhku. Leeni puistas ema lappidekoti põrandale ja hakkas otsima sobivaid räbalaid lappideks.

Siin ema pühapäevakleit, väike auk sees, siin poolpidune jakk, rinna eest lõhki — paigad peale» muud midagi. Käärid krõpsatasid lõigata, nõelad välkusid õmmelda — kahju, et nad juba enamalt selle peale ei tulnud, nüüd oleksid kõik need riidehilbud ammugi terved ning parandatud olnud.

«Sellele ema jakile ei leia sobivat paika,» tuhnis Aino lappidehunnikus ja pahandas nagu emagi «Näh, oli just, ma tean, et oli niisuke kirju lapiräbal, alles mineval nädalal katsusin — nüüd on kadunud. Kõik asjad need lapsed ka laiali kannavad!»

Leeni tuli appi, aitas lapsi kiruda ja otsida. Kui ikkagi sobivat ei leitud, otsustati vana lilleline alus lappideks võtta. Seda tegi emagi mõnikord, et lõikas ühe riide katki teiste lappideks. Sel viisil nüüd asutigi töö juurde: ühest riidest võeti teisele paiku. Jaani püksid olid põlveotsast katki, aga vest oli terve — sellest pidi saama head ja tugevad lapid püksipõlveotstele... Vesti poiss niikuinii ei kannab. Ega siis muud midagi, kui käärivad sisse ja — vest lappideks.

Nii see töö siis nüüd läks. Kolmest ema jakist sai kaks tervet jakki, nelja padjapüüri peale kulus üks ära lappideks ja ikka nii edasi. Juba oli mitu isa vesti ja ema jakki katki lõigatud, kui Leeni hakkas õpetama:

«Vaata, et sa palju ei raiska ja asjata ei lõika!»

«Ei raiska,» lausus Aino kiire töö sekka, «kõik mõõdan täpselt ära ja lõikan nii suured, nagu augu peale läheb. Mis järele jääb, need panen kotti tagasi, siis on emal hea hooletu võtta, kui midagi jälle lappida tahab. Vaata, kui suur hunnik on siin juba uusi lappe!»

«Ei, ei,» õiendas Leeni, «ära sa tarbeasju võta. Ära neid võta, mida ema veel kannab.»

«Ära seda karda. Ma võtan ikka neid, mida ema ammugi enam ei kannab. Mis sa arvad, see villane kleit... seda pole ema enam kaua selga pannud, kui lõikan nüüd lappideks?»

Leeni pani nõela käest ja läks õe tööd vaatama - mitu uut jakki oli katki lõigatud lappideks, kuid uut villast kleiti ei olnud käärivad veel puutunud.

«Ma arvan, seda ära lõika, ema mõnikord ehk kannab veel. Eks pärast siis näe. Nüüd on neid lappe juba küllalt valmis lõigatud, hakkame aga mõlemad õmblema.» Sõrmkübarad pandi sõrme ja nõelad hakkasid vilkuma. Töö juures kõneldi vanainimeste juttu, räägiti sellest, et Luha Virge läheb kevadel leeri — teab, kes talle leerikleidi õmbleb ja missugune see tuleb. Lepiku perenaine laseb oma lapsed paikamata ja pesemata ringi joosta... Noor inimene ise, aga häbi tal

põrmugi ei ole. Raja peremees müünud mineval nädalal suure sea, saanud üle saja krooni...

Nii õmmeldi ja paigati, kuni seljad hakkasid valutama ja näpud kipitama. Siis arvati, et sellest piisab, eks teisel päeval jälle tee edasi.

Paigatud asjad pandi tagasi kummutisse ja kappi, iga asi oma kohta. Järelejäänud lapid topiti kotti, mis nüüd sai palju suurem kui enne. Siis koristati laud, pühiti veel kord tuba, ja õhtu oligi käes.

«Emale ei maksa midagi ütelda, et meie nii palju tööd tegime,» arvas Aino. «Eks ta ise pikapeale näe ja leia. Maksab siis iga väikest asja ja tööd emale kiitlema minna.»

Nii jäigi. Kui ema õhtul koju tuli, käisid lapsed saladuslike nägudega ringi, kuid ei lausunud oma tööst ega talitusest sõnagi.

Paari päeva pärast tahtis ema Tamme tädi poole minna ja hakkas otsima oma sinist seelikut ja ruudulist jakki, kuid ei leidnud kuskilt. Otsis sahvrist, tuhnis kapist — ei kuskil.

«Ega teie, lapsed, neid ole näinud?» pöördus ta viimaks Aino ja Leeni poole.

Aino tegi kavala näo ja ütles:

«Neid enam ei olegi.»

Emal ei saanud esiteks aru.

«Kuidas ei ole? Kuhu nad siis said?»

«Meie lõikasime need lappideks,» seletas Aino ilmsüütu näoga. «Lappisime katkisi asju. Ega kaduma küll ole midagi saanud, mis järele jäid, need on kõik lappide kotis.»

Emal võttis kapi otsast lappidekoti maha ja puistas selle sisu põrandale. Jah, siin nad olid: tema sinise seeliku räbalad, ruudulise jaki tükid, paar katkilõigatud padjapüüri, Jaani ja isa vestide siilud...

Nüüd lõi ema kaks kätt kokku ja hüüdis: «Armas jumal, mis te olete teinud? Minu uus seelik, Jaani vest, padjapüürid — kõik katki lõigatud! Armas aeg mis siit kõik välja tuleb! Siin on ju sinu oma uus kleit, Aino, mis ristiema sulle lihavõtteks kinkis. Miks te nad katki olete lõiganud?!»

Lapsed taganesid ukse poole ja jäid kohkudes seisma.

«Ega me siis midagi paha...» kogelesid mõlemad, «meie lappisime nendega katkisi asju. Sa teed ise mõnikord samuti, et lõikad ühest pluusist teisele lappi...»

Mis nüüd edasi tuli, sellest käesolev jutt enam, ei räägi, sellest peaks jutustama üks teine lugu.

KODUSEID TALITUSI TEGEMAS

Suvel olid isa ja ema mõnikord päevad otsa kodunt ära, kas kaugel heinamaal või põllul tööl, meie olime üksi kodus. Mõnikord läksid nad juba vara hommikul ära, meie jäime magama. Kui keskhommiku paiku ärkasime, leidsime, et oleme üksi. Söök meie tarvis oli lauale või kappi valmis pandud. Ja kuus tükki suhkrut, igähele kaks tükki, selle vaatasime kohe järele. Suhkrupea oli aga isa kapis luku taga, seda meie hooleks ei jäetud.

Pidime siis kodus head lapsed olema ja ilusasti mängima, seda kinnitas ema õhtul juba ette. Tuli kanade järele vaadata, lõunaajal seale süüa anda, lehm lauta küttesse panna ja naabertalust vanaeit lehma lüpsma kutsuda. Mõnikord pidime peenraid kitkuma ja lõpuks veel majatalitusi tegema. See oli kõik, mis pidime tegema või mida tohtisime teha. Mida aga teha ei tohtinud, seda oli nii palju, et ei jõudnud kuidagi meeles pidada. Ei tohtinud alla jõe äärde minna ega Suurnõmmele, ei tohtinud sibulavarsi, tooreid marju ja õunu süüa, mööda katuseid ronida, isa saage ja hõovleid tarvitada ega külapoistega kakelda ja veel palju, palju muud. Mõnikord luges ema nii palju keelde ette, et pea hakkas kuulates huugama ja vend Juhan pidi küsima: «Ütle nüüd seda, ema, mida me tohime teha?»

Aga lõpuks tohtisime ometi kõike. Ronisime aida katusele, käisime jõe ääres, sõime sibulavarsi ja kaklesimegi teiste poistega. Päevad olid ju pikad, aega ja vabadusi oli palju.

Ehitasime maju, mängisime indiaanlaste-mänge, jooksisime ning hullasime niisama, asja ees, teist aga.

Siis juhtus sageli, et kanad jäid omapead peenarde vahele ja lehm kuni kella kolmeni lüpsmata, kuna siga sai oma lõunase toiduportsjoni alles keskõhtul. Kodused talitused aga, mida ema kõige rohkem nõudis, jäid kõik tegemata. Kui ta õhtul koju tuli, leidis, et tuba on pühkimata, hommikused sööginõud ikka veel laual, kuna pliidi ees pole haoraagugi ja ämbris tilkagi vett. Panime siis küll kõik kolmekesi käed külge — mina läksin vett tooma, Anna hakkas tuba koristama ja Juhan arvas, et tema peab hagu tooma —, kuid oli juba hilja, pahandus ei jäänud tulemata.

Mõnikord aga valdas meid selline tööhoog, et tegime kümme korda rohkem, kui ema nõudis. Siis saime kiita ja olime oma töökusele väga uhked. Kuid mõnikord tegime nii palju üle, et meiega ei oldud jälle rahul.

Ühel õhtupoolikul, kui kõik mängud olid juba mängitud ja hullamised hullatud, kükitasime kolmekesi kaevu ääres ja pidasime nõu, mis nüüd ette võtta. Viimaks ütles Anna, kes oli meist kõige vanem:

«Hakkame õige koduseid talitusi tegema!»

«Mis talitusi me ikka teeme?» päris Juhan, kes oli alles viie-kuueaastane ja igasuguste talituste vastane.

«Armas aeg, kas siin tööd-talitust vähe,» arvas Anna ja püüdis jäljendada ema. «Siin upu varsti mustuse sisse ära. Poisid, kohe luuad kätte ja õue pühkima! Mina lähen tuba koristama.»

Nüüd sattusime meiegi hoogu ja töö läks rabinal lahti. Haarasime luuad ja hakkasime nii südilt pühkima, et hall tolmutpilv tõusis õue kohalt üles.

«Ei siin ole aega vaadata,» õhutasime Juhani teineteist, «siin on tööd — murra kasvõi kael.»

Ja siis me ka murdsime. Kui üks luud kätte lagunes, võtsime teise; kui ühel rehal, millega suuremat prahti eest ära tõmbasime, läksid pulgad katki, võtsime teise ja kolmanda. Sealjuures kordasime isa sõnu:

«Pole viga, töö juures juhtub mõndagi.»

Selle aja sees kolistas Anna kambris ja rehetoas, sealgi tolmas nii, nagu tehtaks kütist. Põrandariided viskas uksest välja õue ja käsutas meid nagu ema:

«Poisid, kloppige need õige puhtaks!»

Meie siis ka kloppisime, nii et suu ja silmad läksid tolmu täis.

Kui meie õuega ja Anna kambritega oli valmis saanud, algas riistade pesemine. Esiteks tassid ja sööginõud, siis tulid kausid ja kõik muu, mis kuidagi pesta andis. Anna köitis endale ema põlle ette ja rätiku nii pähe, et sõlmed tulid kukla taha — kes see ütleb, et ei ole ema?

Kõik pestud riistad ladus ta karjavärava ette pingile, ja neid sai selline rodu, millist ei nähta isegi pühade eel. Kogu aja seletas Anna:

«Ma ütlen ju, et kui sa mõne päeva majapidamise juurest eemal oled, siis annab jälle teha, enne kui kõik korda saad.»

Nüüd märkasime ka meie, et haopinu juures pole ühtki katkilöödud hagu ega lõhutud puud. Seda asja tuli *vaadata*. Kuid minul kui mehel ei kõlvanud hädaldada ega rühkida. Ütlesin Juhani:

«Mine sa, poiss, too rehetoast varnast kirves, löön naistele mõned haod katki ja puud lõhki.»

Juhan tõi kirve, tõi kaks kirvest, sest ega temagi olnud vähem mees. Ja nüüd algas meie pinumaal selline raiumine ning lõhkumine, nagu võetaks Raevere metsas palke maha.

Kui Anna jõudis järjekorraga piimapüttide juurde, pidime meie tule alla tegema, piimapüttide hautamiseks kive kuumutama, pesuküna ja pesuliiva valmis panema. Varsti olid kuidagimoodi küüritud pütid ja kirnud kaevu ääres pingil reas ja uusi tuli juurde vahetpidamata. Ikka kuum kivi pliidi alt välja — soss! — piimapütti. Möllasime ja mässasime pesta, niikaua kui enam midagi ei leidnud, mida võiks *veega üle lasta*. Isegi seasöögi-ämbri ja katkise kanaküna pesi Anna puhtaks. Padade küürimine jäi meie hooleks. Nühkisime ja küürisime siis ka nii, et varsti olid meie sääred, püksid ja pluusidki tahmaga koos.

«Ega sellest ole midagi,» õpetasime teineteist. «Töö juures juhtub mõndagi, tööinimene ei saa igakord vaadata, kas tal riie puhas on.»

Kui endi arvates padasid, potte ja panne küllalt olime küürinud, vaatasime ümber, kas oleks veel midagi käsile võtta. Olime nii suures pesemishoos, et

oleksime puhtaks küürinud kasvõi kogu küla piimapütid ja nõgised pajad vana vankri ja räästa alla suvekorterisse pandud ree ühes palgikelguga.

Kui enam midagi pestavat näppu ei hakanud, otsustasin mina:

«Peseme õige kambri põrandad kah ära!»

«Jah,» oli Juhan kohe nõus, «viime toobriga vett ja kallame maha.»

Kuid seda Anna ei lubanud. Kus sellega — temal toad kõik puhtaks pühitud ja põrandariidedki paigale asetatud. Mingu me aga õue meeste talituste juurde ja ärgu segagu end naiste asjadesse.

«Siiski,» hüüdis ta meid ukse pealt tagasi, «tooge mulle rehetuppa vett, tooge kõik veenõud täis!»

Seda tegime heameelega. Mina ütlesin:

«Viime vett, nii et õige aitab. Viime kõik nõud täis, siis saab emalgi võtta. Alati pahandab, kui koju tuleb, et — kari lapsi kodus jooksmas nagu noori sälgusid, aga et nad sulle ka tilga vett valmis tooksid, seda ei ole.»

«Teeme veevedamis-talgud,» andis Juhan omalt poolt nõu ja jooksis ise veeämbri järele.

Siis algasidki *veevedamis-talgud*. Esiteks tõime Annale ühe ämbritäie, siis hakkasime vett mujale kandma. Rehetoas pliidi sees asetsev müüripada, kuhu sisse läheb vähemalt kümme-viisteist ämbritäit vett, sai ääreni täis. Kui kaant peale seadsime, ajas ülegi.

«Nüüd on sellega siis korras,» laususin Juhanile, «nüüd tuleb see tõrs käsile võtta.»

Vinnasime kaevust vett ja kandsime nii, et poritee jäi kaevu ja rehetoaukse vahele. Kuid sellest polnud midagi, seda mõnusam oli mööda jahedat poriteed käia rehetoa ja kaevu vahet.

«Need on alles talgud,» seletas Juhan kibeda töö sekka. «Vaata, kui märg ma juba olen.»

Jah, nüüd märkasin minagi, et poiss oli märg ja porine. Need veetalgud, need on niisugused asjad, et seal kuivalt läbi ei saa. Laseme aga käia!

Kui tõrs sai täis, võtsime käsile vannid, pajad ja potid. Olgu ometi üks kord ema meiega rahul ja ärgu nurisegu, et veetilka pole toa juurde toodud.

Seni kui meie Juhaniga vett kandsime, kooris Anna pudrukartuleid. Ka siin oli meile sageli ette heidetud, et pudrukartulid on koorimata jäetud. Anna oli neid vist juba kaks korvitäit valmis koorinud ja kolmandat alustanud, kui meil veenõud otsa said.

Pidasime aru ja otsustasime ka äsjaküüritud piimapütid ning kirnud vett täis kanda.

Parajasti olime oma veetalgutega suurt koorekirnu täitmas, kui isa ja ema astusid õue. Keset õue jäid nad seisma ja lõid kaht kätt kokku. Siis hüüdis ema:

«Armas aeg, mis siin lahti on? Õu vett ja pori täis, poisid mõlemad märjad ja porised nagu poriauku kastetud. Mis te siin teete? Ja kõik kohad vett täis kantud. Kes need piimapütid sahvrist välja tõi? Missugusele pulmarahvale sina, Anna,

kartuleid koorid? Suur pesuvann kartuleid täis ja muudkui koorid aga juurde. Ütelge ometi, mis üleannetust te olete teinud siin kogu päeva?»

Nüüd ei saanud me enam asjast aru, vaatasime nõutult üksteisele otsa, isale ja emale silma. Mispärast selline pahandamine? Viimaks kohmas Anna ütelda, enesel nutt peaaegu kurgus:

«Aga ema... isa, me tegime ju koduseid talitusi.»

KEVADINE SUURVESI

Kevad oli tulnud äkki niisuguse hooga, et pühkis mõne päevaga lume niitudelt ja võttis põllud mustendama. Teeäärtes, karjamaal, isegi õues ja aias nirisesid igal pool ojad, pane või tuhat vesiveskit käima. Kuid selleks ei olnud poistel aega, sest igal sammul oli nii palju uut ja huvitavat, et ei olnud aega mõeldagi veskite ehitamisele. Kõigepealt kogunes suur tiik Saare sauna ümber, nii et saun paistis veest nagu tuletorn meres. Kui siis emal läks vaja kerilauda, ehtasid poisid parve ja tõid kerilauad saunakambri ära *veeteed* mööda. Sama päeva õhtupoolel hakkas üle ajama karjamaa kraav, vesi ulatus kopli mulguni, viis alla truubi ja kõik lahtised aiarioikad. Küll katsusid poisid parvel sõites roikaid kinni püüda, kuid see ei läinud neil korda. Kui hakkasid tulema metsade veed, ujutas Mägiste altkopli nii üle, et see lainetas nagu järv, sinna aga ei saadud juurde jala ega parvega.

Kärsitusega oodati, millal murrab kevad jõe ahelad. Siis alles saaks näha loodusjõudude mängu, nagu ütlesid vanemad poisid. Igal vabal silmapilgul joosti jõe äärde vaatama, kas jää juba läheneb, kuulatati hinge kinni pidades iga vähematki häält Veltsimetsa poolt. Kauaks see enam küll ei jää, oli poiste otsus, sest jääle kogunes lahtist vett, siia ja sinna lõid sügavad praod, mõnel pool võis kalda ääres näha lausvett.

Ühel hommikul teatas Mägiste Jaak õuest tuppa tulles:

«Juba Veltsimetsa pool laulab... jää vist läheb.»

Seda ei lasknud Mägiste Ruudi endale kaks korda ütelda; silmapilguga oli ta väljaminekuks riides ja jooksis välja. Saare väraval hüüdis Kaljule:

«Tule ruttu, jää läheb! Juba Veltsimetsa pool laulab.»

Ise jooksis ta aga Kaljut ootama jõe äärde. Vesi oli õõ jooksul palju tõusnud ja ujutas luhapoolse kalda kaugelt üle. Üksikud jääpangad eraldusid jõe kohalt ja kandusid laiali mööda luhapoolset veevälja. Suuraasu käänu kohal oli aga jõgi veel täiesti kinni, vesi voolas üle jää, osalt valmistas uut teed kõrvalt. Veltsimetsa poolt kostsid saladuslikud hääled, seal nagu undas ja laulis midagi... aeg-jalt kohises summutatult, siis jälle praksus ja paukus.

Juba tulid jõekaldale Saare poisid ja Mägiste sulane, kogunes muudki rahvast, sest jääminekut ruttas igauks vaatama.

Ikka rohkem ja rohkem jäätükke tuli alla ja ujus laiali mööda luhta, kuna vesi näis tõusvat silmanähtavalt. Juba olid Suuraasu lepad mitu head jalga vee all. Ülaltpoolt tulevad jääpangad ei pääsenud enam luhale, vaid jäid peatuma leppade taha, mõne jääpanga kangutas vesi jääle ja sinna ta jäigi lamama.

«Tänavu tuleb siin jälle ummistust,» arvas Mägiste sulane. «Ja kui see siis kord siit pääseb, on ka Aalasaare veskipais läinud. Peaks sinna sõna saatma või koorejaamast telefoniga ütlema.»

Mehed arutasid seda asja ja tulid otsusele, et nii peab küll tegema. Sõnaviijaks sai Saare tüdruk Leena, sest poistest ei tahtnud keegi jõekaldalt lahkuda.

Mõne aja pärast märgati, et allpool Suuraasu käänakukohta hakkab vesi koguni alanema. Juba kadus jäält lausvesi ja jääpangad ei keerutanud enam endise jõuga luha kohal.

«Näe, ei tule midagi ummistust,» ütles Mägiste Ruudi sulasele, «vesi hakkab koguni alanema.»

«Nii ta teeb alati enne ummistust,» seletas sulane. «Kiilub jääd Suuraasu käänu kohale kokku ja paisutab ülaltpoolt vett. Kui siis pais viimaks murdub, läheb kõik alla suure raginaga ja mürinaga. Sula on suur, vett palju peale tulemas, küllap murrab veel enne õhtut läbi.»

Mehed jutlesid veel mõne aja jõekaldal, siis hakkasid lahkuma. Poisid ei mallanud minna kuhugi, tahtsid kangesti näha, kuidas vesi murrab läbi Suuraasu ummistuse.

Tükil ajal ei muutunud midagi. Üksikuid jääpanku tuli endiselt Suuraasust alla, vesi keerles endiselt luha kohal, ei saadud aru, kas ta tõusis või alanes. Saladuslikud hääled Veltsimetsa poolt kord vaibusid, kord kõvenesid jälle. Poisid jooksid jõekaldal edasi-tagasi, pildusid, kaikaid vette ja püüdsid lattidega jääd kalda küljest lahti kangutada. Viimati tüdineti ootamast ja mindi koju, kuid kuulatati ikkagi iga minut, kas Suuraasu kohal hakkab paukuma.

Parajasti, kui Mägistel istuti lõunalauas, tuli sisse Raja Ann ja teatas, et küll jõe pool kohiseb ja raksub, vist jääd lähevad. Nüüd jättis Ruudi söömise sedamaid ja ruttas välja. Küll on temp, kui hiljaks jääb, ei saagi läbimurdmist näha! Saare rahvas oli kogunenud juba jõekaldale, varsti tuli sinna ka Mägiste isa ja sulane Kusta, kes olid lõpetanud söömise.

Vesi oli Suuraasu kohal hommikust saadik tõusnud veel mitu head jalga, jääpanku olid täis kogu käänukoht ja aas. Lepad õhtusid tugevasti jääpankade ja vee surve all. Keset jõge oli vesi tee läbi murdnud ja kohises jääpankade vahel nagu koses. Priginal andsid kokkukuhjunud jääpangad järele, mõnele sai veevool serva alla, kangutas siis kogu panga serviti üles, vajutas veel tugevasti peale, kuni purustas tükkideks hirmsa raginaga. Siis tulid uued pangad, ummistusid ja purunesid jälle. Tugev vool jooksis käänu kohal vastu kallast, uuristas sinna sügava koopa, siis langes pealt kõik sisse pahinal. Eemal luha pool murdusid lepad, jäid esiti põiki jäätükkide vahele, siis tuli taga tugev voog ja kandis kõik allapoole.

Nüüd ei kostnud hääled enam Veltsimetsa poolt, kõik undas ja mühas siinsamas.

«Küll on veel ikka jõudu, küll on jõudu!» imestasid poisid. «Kas said Alasaarel vesivärvad eest ära või ei saanud? Niisugune voog pühiks kogu paisu jõelt minema.»

*

Vastu õhtut oli ummistus läbi. Vesi alanes, kuid vool oli ikkagi kiire ja rahutu. Üksikuid jääpanku läks alla vahetpidamata. Mõnikord kandsid vood notte ja murdunud, isegi juurtega üleskistud puid. Siis tuli mõni lumelabidas, vana luud, kast... kes teab, kust vesi nad kaasa oli võtnud. Nüüd oli jõgi täis heinapepri — vist on kätte saanud mõne kuhjapõhja. Ei, ta on koguni heinaküüni kallal käinud, seal ujub küünivärv. Ja mis küün see sealt tuleb? Maja vees? Ei... heinaküüni katus ja kokkumuljutud seinad.

Kilatsedes ja käratsedes saadavad poisid möödasõitvat küüni.

«Pidage, poisid!» hüüdis korruga Mägiste sulane Kusta. «Kas kuulete, keegi hüüab appi? Inimese hääl jõel.»

Kusta tõusis kikivarbaile ja püüdis vaadata kaugemale.

Nüüd kuulsid poisidki nõrka hüüdu Suuraasa tagant. «Appi... appi!»

«Nojaa, inimene on jões. Mine kohe, Kalju, koju ja kutsu Mihkel jõe äärde. Meie Ruudiga katsume paadi teie sauna seinaga äärest jõkke lükata. Ja ütle veel Mihklile, et ta tooks nõõri kaasa.»

Kalju pani jooksma kodu poole, kuna Kusta ja Ruudi läksid Saare sauna juurest paati jõe äärde tõukama.

Appihüüded tulid ikka lähemale ja lähemale. Kui Kusta ja Ruudi paadiga jõe äärde jõudsid, paistiski Suuraasu käänaku tagant inimene keset jõge mingisuguse kühmu otsas.

«Mis see siis tähendab!» lõi sulane kaks kätt kokku. «Poiss sõidab heinahunniku otsas allavett! Pea, pea... see on ju heinakuhja põhi.»

Ja tõepoolest, nüüd võidi näha selgesti, kuidas poiss sõitis heinakuhja põhjal keset vett. Kuhjavarras oli viltu vajunud, poiss hoidis sellest kramplikult kinni ja karjus kähisedes appi. Veevool kiskus heinu kuhjapõhja ümbert ja kandis neid laiali, juba paistsid äärtest põhjahaod.

Hingeldades tuli Kalju ja ulatas Kustale nõõri.

«Mihkel tuleb kohe!»

«Tule jumal appi!» hüüdis Kusta. «Siin pole viivitada silmapilkugi. Allpool läheb vool veel kiiremaks, lahutab kuhjapõhja ja poiss kukub vette. Tõukame paadi sisse! Kuhu see Mihkel siis jäi?»

«Tuleb kohe!»

«Ei siin ole viivitada silmapilkugi. Aidake paat sisse tõugata, ma lähen üksi.»

Samas mööduski appiruttajatest kuhjapõhi, ähvardades iga silmapilk koost laguneda.

«Mina ise tulen appi,» ütles Ruudi ja haaras kinni paadi servast.

«Sina?» kurjustas Kusta. «Kus mul appiruttaja... Siis tuleb mul ühe poisikese asemel päästa kahte.»

Tugeva tõukega lükkas Kusta paadi vette ja hüppas ise üle ääre paati. Samal silmapilgul hüppas paati teiselt poolt ka Ruudi, ja enne kui Kusta sai midagi ette võtta, kandsid vood paadi kaldast eemale.

*

Kes oli see poisike kuhjapõhjal?

Sama päeva hommikul tahtis Veltsi metsavaht minna Tikapalu luhta viimaseid heinu ära tooma. Rakendas hobuse ette, asetas hangu ja köied rekke ning tahtis juba õueväravast välja sõita, kui metsaülem ise ratsahobusel õue sõitis. Tahtis sõita Sirru kuusikusse metsatöolistelt viimaseid palke vastu võtma. Ei olnud midagi parata, metsavahil tuli heinatoomine jätta ja metsaülemaga ühes minna, seda nõudis teenistus. Poeg Jaan, kes pidi isaga kaasa sõitma, rakendas hobuse lahti ja viis talli. Isa võttis kambriseinalt püssi ja sammus ühes metsaülemaga õuest välja.

Siis algas aga jõe lagunemine. Kui metsavaht Sirru kuusikust tagasi jõudis, oli päev kaugelt üle lõuna. Vahepeal oli jõgi metsavahi maja kohalt jääst täiesti lagedaks läinud, ainult üksikuid jääpanku ujus jõel. Vesi oli ujutanud Tikapalu kalda kaugelt üle, kogu luht oli muutunud vähese ajaga laiaks järveks, vesi ulatus metsavahi väravani.

«Ehee!» ütles metsavaht. «Nüüd on meie kuhjanaprik luhast läind!»

«Ei ole, isa,» seletas poeg Jaan. «Käisin põõninguaknast vaatamas. Kuhi on alles, aga vett on kõik ümberringi täis. Hobusega küll ligi ei pääse, aga paadiga saaks heinad ära tuua.»

«Ega see laita nõu ole,» jäi isa peale mõningaid arupidamisi nõusse. «Kui sõita lepiku äärest vana jõesängi mööda, seal ei ole voolu, siis saaks veel mõne puuda heinu päästa.»

Räägiti asjast ka emale, ja lõppes sellega, et paat lükati vette ja metsavaht sõitis pojaga lepiku äärt mööda Tikapalu luhta heinu tooma. Kõik läks hästi. Vana jõesängi kohal ei olnud voolu tundagi, vesi oli nii sügav, et igalt poolt pääses takistamata läbi. Ainult heinakuhja ümber oli nii palju lobjakat kogunenud, et ei saadud tühjale juurde. Kuid mõladega valmistati teed ja siis võis sõita paadininaga vastu kuhja.

Nüüd ronis Jaan kuhja otsa ja hakkas hanguma, kuna isa tegi paadis koormat.

«Saame kätte nii palju kui saame,» seletas isa, närides heinakõrt ja sülitades üle parda vette. «Eks ole siit luhast ennegi paadiga heinu veetud.»

Kui paadile paras koorem peale sai, haaras isa aerud ja sõitis minema, Jaan jäi kuhja otsa ootama — mis siis paati ilmaaegu koormata, sõuda kahekesi niikunii ei saa.

Nii käis metsavaht kaks korda ära. Kui kolmandat korda minema sõitis, ütles:

«Ühe korra veel viime... ega viimast siit põhja pealt ikka kätte saa, olgu pealegi, et sai suvel teha kõrge põhi.»

Jaan jäi jälle üksinda kuhjapõhjale ja oli väga rõõmus, et see kõik nii oli läinud. Selline heinavedu on hoopis midagi muud kui reega. Istu siin üksi kuhjapõhjal nagu tühjal saarel. Ta on nagu meriröövel kaugete merede taga, kuhu keegi ligi ei pääse. Või nagu üksik asunik tühjal saarel, kuhu ainult kord

aastas käib postilaev. Need valged jääpangad ei ole muud kui võõrad laevad, mis mööduvad ta saarest ega usalda lähedale tulla.

Kui Jaan nii mõtles oma saarest, tegi vesi vähehaaval oma tööd. Tungis kergeks jäänud kuhjapõhjale alla ja kergitas selle üles koos hagudega. Siis tuli luhast suur jääpank, müksas vastu kuhjapõhja ja nihutas selle paigast.

«Ohoo!» rõõmustas Jaan. «Minu saar hakkab ujuma. Kui isa nüüd varsti ei tule, sõidan Ameerikasse. Või sõidan isale koguni vastu? Siis alles oleks tore, heinakuhi sõidab ise õuevärava alla.»

Jaan vajutas hangu põhja. Tasakesi nihkus kuhi edasi, ümberkogunud lobjakas hajus varsti ja kandus allapoole. Nüüd liikus vabamalt ka Jaani saar, kuid ta ei liikunud mitte kodu poole isale vastu, vaid alla, jõe poole.

«Ega siis sinna...» kohkus Jaan esimest korda ja pani hangu vastu, kuid hang ei ulatunud enam põhja. Hädaldades jooksis ta paar tiiru ümber varda, siis vaatas kodu poole ja hüüdis:

«Isa!»

Kuhjapõhi nihkus aga edasi juba palju kiiremalt. Veel katsus Jaan siit ja sealt hanguga põhja tabada, kuid see ei läinud korda. Ei noh? Mis nüüd saab? Nali naljaks...

«Isa!»

Kodu poolt ei olnud kedagi näha. Ja ikka edasi ja edasi läheb... Juba hakkab kogu kuhjapõhi tasaselt õõtsuma ja kuhjavarras kõikuma. Kas juba jõe kohal? Jõe kohal jah, rööbiti ujuvad üksikud jäätükid ja vahukamakad.

Jaan istus varda kõrvale maha ja hakkas mõtlema, mis nüüd küll saab, kui kaugele ta niiviisi võiks sõita? Ehk viib vool kuhja kalda lähedale, saab kaldale hüpata? Jaan katsus hangubarrega sõuda, kuid sellest ei tulnud midagi välja. Siis istus jälle varda kõrvale ega tundnudki enam hirmu. Kuhugi ta ikka välja sõidab, ehk nähakse teda kaldalt ja tullakse appi. Mis ütleb küll isa, kui jõuab tagasi kuhjapõhja juurde ega leia sealt muud kui vett?

Mis ta küll võiks mõelda? Kas sõidab talle järele?

Tüki maad läks sõit edasi kaunis rahulikult. Vool hoidis kuhjapõhja peaaegu keset jõge, ainult mõne käänu kohal viis ta kaldale lähemale, kuid läks mööda ikkagi nii kaugelt, et kaldale ei saanud hüpata ega kinni haarata kaldal kasvavate puude okstest.

Seal märkas aga Jaan, et kuhjapõhi hakkab lagunema. Ääred paisusid üles ja takerdusid, alalõpmata pudenes kõrsi ning pepri vette ja ujus jõepinnal kaasa. Heinad niiskusid, ei olnud enam kuiva kohta istumiseks, haod hakkasid ääre alt paistma ja varras vajus viltu.

«Appi, appi!» hakkas Jaan nüüd karjuma kõigest jõust. «Tulge ometi appi! Isa, kus sa oled?»

Siis heitis kummuli heintele ja hakkas nutma, vahetevahel tõstis pead ja hüüdis jälle. Suuraasule lähenedes kiirenes jõevool, suurte tükkidena langesid heinad kuhjapõhjalt vette, juba eraldus pealtvoolu üks hagu ja hakkas ujuma kõrvale.

«Appi, appi!»

Seal on inimesed kaldal... paat tõugatakse vette...

«Appi, appi!»

*

Kusta sõudis, mis võis, Ruudi pidas pära. Ikka lähemale ja lähemale. Nüüd tuleb jäätükk ette, nüüd eraldub kuhilapõhjast jälle paar hagu ja sületäis heinu. Kui veel mõne minuti peaks! Osavasti juhtis Ruudi paadi jäätükist mööda kuhjapõhja kõrvale, siis viskas Jaanile nööri. Nüüd sõideti mõnikümmend meetrit kõrvuti. Siis pani Kusta mõlad sillaks ja Jaan ronis paati.

«Hurraa! Päästetud!» hüüdis Ruudi ja pööras paadi ümber. Samal silmapilgul langes kuhjavarras vette ja kuhjapõhi lagunes koost. Jaan lamas paadi põhjas, naeris ja nuttis läbisegi.

Suurte pingutustega sõideti vastu voolu tagasi. Kui paat viimaks randus Saare sauna kohal, tuli Suuraasu käänaku tagant nähtavale metsavahi paat.

LEHE-SASSI OMAD UISUD

Kogu minevase talve ja nüüdki enne jõulu Lehe-Sass sõitis Kaupmehe-Reinu uiskudega. Sai pool tundi või tunni päevas sõita, selle järgi kui raskeid ülesandeid koolis anti. Sass oli matemaatikas kõige tugevam üle klassi, ja Kaupmehe-Reinuga oli kokku lepitud, et iga kergema ülesande eest, mis ta Reinul aitab lahendada, saab pooleks tunniks uiske, kuna raskem ülesanne maksis terve tunni sõitu. See kõik oli hädaasi, sest mõnel päeval olid ülesanded nii kerged, et Rein sai nendega hakkama isegi, mõnel päeval aga ei antudki koduseid ülesandeid. Ja siis võis mööduda mitu päeva, enne kui said jälle jalatäie uisutada.

Juba sügisel tegi Sass otsuseks, et ostab ise endale uisud, ja hakkas koguma selleks raha. Oli emaga kokku leppinud, et igal päeval saab lehemüügi teenistusest viis senti endale. Ja igal õhtul laskis ta saadud viiesendilise kassasse, loksutas kõlisevat kassat ja kaalus käe otsas, kas on tunda, et läks raskemaks. Tal oli täpselt välja arvutatud, et saab korjata sada päeva, enne kui saab kokku viis krooni, «Nurmispordi» uiskude hinna.

Jõululaupäevaks oli tal raha peaaegu käes, puudus ainult kakskümmend viis senti. Tahtis selle emalt laenata, kuid just jõulu eel oli emal nii palju kulusid, et kuidagi ei saanud anda. Pealegi tõstsid just jõulunädalal kõik spordiriistade kauplused kahekümne viie senti võrra uiskude hinda, just nagu oleksid nad kokku rääkinud.

«Üle õige hinna ma teile ka maksuma ei hakka,» otsustas Sass ja lükkas uiskude ostmise edasi. «Küllap annate pärast pühi jälle viiega.»

Silmade ees läks küll halliks ja kurgus hakkas kipitama, kui pühade nädalal jooksis tänavail, hüüdis lehti, ja silmad tikkusid peatuma spordiriistade vaateaknal. Kuid ta surus hambad mehiselt kokku ja tegi südame kõvaks.

«Ei ole siin midagi...» lohutas ta ennast. «Ootame veel kuu, pärast annate ikka õige hinnaga. Üleliiga ma teile maksuma ei hakka.»

Ja kui ema lõpuks vajab ühte krooni üürirahale lisaks, andis Sass selle helde käega.

Aga pärast pühi tegi seinale kakskümmend viis kriipsu ja luges igal õhtul, kui viis senti kassasse laskis:

«Kolks ja päev, kolks ja päev... ikka uiskudele lähemale.»

Siis tõmbas seinal iga kord läbi ühe kriipsu — see päev ei tule enam kunagi tagasi.

Koolis teadis kogu klass, mitu päeva veel on jäänud, kui Sass uisud saab, «Nurmispord» nr. 25.

Sass ise peatus sageli vaateakna ees, kus oli välja pandud mitmesuguseid uiske. Mõnikord käis kauplustes sees hindu küsimas. Ja tõesti, ta polnud eksinud, nüüd olidki hinnad jälle endised. Ta katsus sõrmega läikivaid raudu, tänas kaupmeest lahke näitamise eest ja lubas varsti tulla ostma. Talle meeldisid

muidugi ka *pantsid* ehk *norrad*, missugused olid koolis kahel poisil, kuid nendele ei pääse ta ligi.

«Ei maksa liiga suurt tahta,» lohutas ta siis igakord ennast, ja jäi ikka oma *nurmime* juurde. On ju veel Berliini mudel, iluuisud, sakid otsas, ühes sellekohaste saabastega, kuid needki pole temasuguse tarvis. Ja lõppeks olevat nad nii valjust terasest, et iga silmapilk võivad katki minna, kui vähe hüppad või mõnd keerulisemat trikki teed. *Nurmid* ikka üle kõige, ütlevad ka teised koolis.

Kui seinale jäi veel kuus kriipsu ja kassas puudus kolmkümmend senti, hakkas Sass uiske unes nägema. Kord lendas ta uute *nurmidega* nagu lind spordiseltsi jääväljal, vaevalt puudutades jääd, kord liikus nagu vaim iluuisutajate vahel... tema poognaid ja trikke imestasid kõik. Teinekord mängis oma klassi poistega jääpalli, kuid siis hakkas jää just tema uiskude all pragunema, võttis uisud sisse ja ta ei saanud kuidagi paigast. Samas aga leidis enese liugumas tänavarentslis ahtakesel jääribal, ühes jalas puukuurist leitud roostetanud uisk, teises omatehtud puust klopp, ribake vitsplekki all. Mõnikord olid tal küll uued *nurmid* all, kuid sõitmise oli unustanud sootuks, jalad kiskusid viltu... ta libises ja kukkus nagu aastate eest, kui oli alles väike põnn ja õppis tänavarentslis Kojamehe-Vidri uiskudega. Kui ta siis ärkas, oli igakord hea meel, et see kõik oli vaid uni.

Ühel neljapäeva õhtul tõmbas seinal läbi viimase kriipsu ja laskis kassasse viimase viiesendilise — raha oli käes! Siis avas kassa ja luges korjanduse mitu korda läbi — täpselt viis krooni! Asetas raha lauale viide hunnikusse, kroon igas hunnikus. Siis keeras rahad paberisse rulli, nagu tegi kaupmeeski peene rahaga. Pani rullid tasku, kaalus neid käel — annab ikka tõsta.

«Imelik,» ütles ta emale, kes vaatles ta talitusi naerul silmi, «iga raha on üks päev... kannan taskus sada päeva.»

Järgmisel päeval ei jõudnud ta koolis kuidagi oodata tundide lõppu. Õppimisest ei tulnud sel päeval midagi välja, ikka rändasid mõtted mujale. Matemaatikatunnis muutusid kõik arvud viiesendilisteks ja tantsisid ta ees nagu sada pikka päeva. Emakeele tunnis ei pannud ta kord tähele õpetaja küsimust ja kohmas sellele vastuseks: «*Nurmid!*» Selle vastuse peale kogu klass naeris laginal.

Õhtupoolel siis mindi uiske ostma, Kojamehe-Vidri ja Kaupmehe-Rein tulid kaasa. Nüüd astuti julgesti kauplusse.

«Palume näidata uiske!» ütles Sass otsustavalt ja tundis, kuidas tema *sada päeva* raskelt rõhuvad taskut.

Kaupmees näitas kellelegi suuski, üks proua vaatas spordikelku, poisse ei pandud algul tähelegi. Julgelt korrati oma soovi:

«Palume meile näidata uiske!»

«Osta soovite või?» küsis kaupmees kõhklevalt.

«Muidugi osta!» ütles Sass ja lõi käega raha pihta.

Kui kaupmees viimaks tuli täitma Sassi soovi, lubas Sass endale toreduse: laskis näidata igasuguseid uiske, mitmesuguseid pantsisid, norrasid ja iluuiske,

küsis, kui palju nad maksavad üksikult ja ühes saabastega. Laskis enesele kõik ette tuua ja täpselt seletada, kuna mõttes oli tal ammu otsustatud, valmis vaadatud ja välja valitud *nurmid* nr. 25.

«Olgu peale,» ütles lõpuks, «jään nende nurmide juurde, nr. 25. On praegu küll veidi pikad, kuid jalg kasvab. Ega ma neid osta üheks aastaks.»

Ta teadis täpselt nende hinna, oli enamalt küsimas käinud siit ja mitmest teisestki kauplusest, kuid küsis nüüdki nagu iga ostja:

«Palju need tulevad —?»

«Viis krooni.»

Nüüd ladus Sass oma *sada päeva* lauale. Veidi kahjugi oli lahkuda nii suurest hulgast rahast, kuid selleks see oligi kogutud.

Õhtul uisutas Sass spordiseltsi liuväljal. Kojamehe-Vidri ja Kaupmehe-Rein olid tulnud vaatama. Tore oli! Siuh-siuh... edaspidi ja tagurpidi, tõepoolest nagu vaim teiste vahel. Sassile näis, nagu vaataksid kõik tema nurmisid, nagu mängiks muusika temale ja pilgutaksid tuledki temale. Sada päeva ja uisud... sada päeva... Siuh-siuh... Küll on südamel kerge, nagu lendu tahaks tõusta!

Kodus Sass kuivatas uisud hoolega ja pani rippuma ahju konksu, nii et neid võis vaadata ka voodist teki alt. Ega saanudki silmi uiskudelt pöörata ega tulnud kaua und. Aeg-ajalt purskasid teki alt rõõmsad naeruturtsakud.

«Mis sul on?» küsis ema. «Ei maga veel.»

«Küll on hea olla, ema. Sada päeva küll... aga nüüd on omad uisud.»

KUI MEIE HAKKASIME PILLIMEESTEKS

Meie külas oli pritsimeeste selts. Kõigil pritsimeestel olid ilusad kuldnööpidega kuued ja vaskkiivrid nagu vanaaegsete sõjameeste sõjakübarad. Mõnel mehel oli puusa peal väike kirves ja kokkulapatud nööri üle õla; need olid ronijad. Teistel olid küll kirved, aga nööri ei olnud — need olid pumpajad. Vanemad mehed kuulusid korrapidajate-komandosse; neil ei olnud kirveid ega kiivreid, nad pidid leppima punase äärega mütsiga ja pritsimehe-kuuega.

Pühapäeva-õhtupoolikuil pandi vorm selga ja mindi Rae lepiku taha nõmmele harjutama ning «utsinat» tegema. Kaupmees, kes oli kroonu peal olnud «untervits», oli nüüd kõikide pealik ja asus kamandama. Seisis teiste ees ja karjus kõva häälega:

«Parem pool! Vasak pool! Taktsammu — marss!»

Mehed tegid kõik järele, nagu nõudis komando, pöördusid siia ja sinna või jälle marssisid nii, et maa müdises.

Meie, poisid, käisime neid harjutusi pealt vaatamas ja tegime pärast kõik komandod ja marssimised järele. Kõige huvitavam oli siis, kui prits välja toodi. Siis sõideti suure mürinaga Laugaste tiigi juurde ja hakati pumpama. Mehed pressisid aga pumbata, kuna veejuga tõusis puude ladvust kõrgemale. Kui mehed hakkasid väsima, lubati meidki pumba juurde jõudu proovima.

«See pritsimehe-amet, see on tore amet,» otsustasime kõik ja lubasime kohe pritsimeesteks hakata, kui mõne aasta veel sirgume.

Mõnikord kogunesimegi omapead Laugaste tiigi juurde ja hakkasime pritsimehi mängima. Mässasime ja müttasime nii, et kogu tiigi ümbrus rõkkas, pumpasime kaigaste abil vett, kuni olime kõik läbimärjad.

Kord jõulu ajal sõitis kaupmees Peterburi ja tõi sealt pritsimeestele pillid — läikivad vaskpillid, trummi, vasktaldrikud, mis kokku lüües teevad häält, ja mustast puust hõbenuppudega vileid. Nüüd hakati pritsimeeste orkestrit asutama. Kogu küla oli ärevil ning erutatud, kes missuguse pilli saab. Orkestrijuhiks sai Looguse Peeter, kes oskas mitut pilli mängida ja oli kroonus olnud keisriproua polgus muusikamees.

Tema seda asja nüüd ajas ja õiendas pillidega, kui tööst jäi vaba silmapilk või iganes vähegi mahti sai. Meie aga mujal enam ei seisnudki kui Loogusel. Katsusime neid pille oma käega, lõime trummi või panime taldrikud helisema, kui Looguse isa silm veidi kõrvale vaatas. Pille meie kätte ei antud, et puhume vale hääle sisse, siis puhuvad pärast valehäält kogu eluaja. Pilli peab enne sisse mängima, õige hääle sisse puhuma, seletas vana kroonumuusikant, muidu ei saa tast asja.

Mõne nädalaga puhus ta siis kõikidele pillidele õiged hääled sisse ja jagas pillid välja. Küll meie palusime, et annaks mõne kergema pilli poistele, aga ei andnud.

«Kasvage veel, küll siis saate,» seletas ta meile. «Nüüd puhuge aga omi pille.»

Omi pille — omi pille... Kust sa võtad oma pilli, kui külas pole ühelgi poisil pilli. Hea tal ütelda, et mängige omi pille.

Külas aga algas õhtuti selline muusika ja pasunate puhumine, et oli kuulda suurele maanteele, kus hobused ajasid kohe kõrvad kikki ja pistsid tuhatnelja leekima, kui kuulsid meie meeste muusikat.

«Törts-törts... parts-parts...» puhus Loovälja sulane oma kontrabassi, nii et silmad olid pungis ja higipisarad tulid laubale.

Pärtli Kusta pill tegi aga nii peenikest häält, et koer hakkas kaasa uluma ja kass ühes näuguma. Siis ei saanud enam vahet teha, kumb Kusta pill, kumb koera hääl.

Kui koolimajas tehti proovi ja kokkumängu, olime ka meie kohal nagu vanad mehed. Vaatasime kõik targu järele, kuidas tuleb silmad pungi ajada, põsed täis puhuda ja näppudega klahvidele vajutada. Puhusime põsed täis ja silmad pungi nagu päris mängijadki.

Kui pärast proovi tulime koolimajast koju, ütles Looguse Juks:

«Teate, poisid, ka meie peame pillid saama ja muusikakoori astuma. Mis see siis olgu: mehed puhuvad pasunaid, nii et põsed punnis, meie vahtigu vesiste suudega pealt.»

«Jah, kust sa saad pillid?» kahtlesid mõned.

«Teeme ise!» oli Juks tragi. «Teeme ise viiulid, kandleid, pasunad, trummid ja taldrikud... Vaata, et tuleb veel parem orkester kui neil ongi. Eks me siis kevadel pritsimeeste pidul näe, kes kelle üle lööb. Selle asja võtame ette, poisid. Aga seda ma teile veel ütlen ja kõvasti kinnitan, et keegi ei tohi meie asjast enne teada, kui orkester täiesti valmis, asi küps ja esimene marupolka selge.»

Nii siis jäigi. Kõik poisid hakkasid endile pille valmistama, millest keegi aga sai. Mäe Ruudi leidis lakast vana grammofonitoru ja lubas sellest teha kontrabassi, mille kõrval Loovälja sulase oma jääb poisikeseks. Lubas nii jämedad hääled sisse puhuda, et maa hakkab porisema — Loovälja mees ärgu tulgu ligigi oma läikiva pilliga. Oja Rein leidis kuuriräästa vahelt vana sikusarve, millel oli tinast valatud munstükk otsas ja parajad sõrmilised peal. Triangel saadi Tammaru sulaselt, kuna taldrikud sai väga kergesti vanadest mannergukaantest.

Mina pidin orkestris saama viiulimeheks ja tegema oma viiuliga heledaid hääli. Tahtsin esiti teha viiuli seest tühja, nii nagu on pärisviulidki, kuid ei saanud kuidagi kaant peale liimida, ikka juhtus sellega mõni äpardus. Viimaks kaalusime asja Looguse Juksiga mitmest kandist ja tulime otsusele, et kui seest tühja viiulit ei saa, võib olla ka seest täis viiul. Peaasi on siin ikka, kui hästi mängid ja heledat häält teed.

Saingi oma seest täis viiuli viimaks valmis, panin hobusesaba-jõhvist keeled peale, samast materjalist tegin ka poogna. Määrisin poogna kuusevaiguga kokku

ja mängisin. Ega olnud midagi ütelda — tegi kaunis heledat häält. Muidu oli mäng päris hea, ainult need tükid, marsid ja polkad, ei tahtnud välja tulla.

Häda oli meil veel trummiga. Juks oli isalt kuulnud, et päris häid trumme saab ainult hundinahast; võib küll teha veel koeranahast, kuid hundinahk on ikkagi parem. Meil ei olnud käepärast kumbagi nahka. Juks andis küll isale nõu vana Pontu maha lasta — koer on juba vana ega ole tast enam suuremat asja, kuid isa ei lasknud sellest juttugi teha. Viimaks otsustasime trummi valmistada seapõiest, eks siis edaspidi vaata, kust saaks mõne hundi- või koeranaha.

Nii see pillide valmistamine käis täie hooga, kuni orkester sai valmis. Juks endale pilli puhuda ei võtnud, tema jäi juhatajaks, pidi takti lööma, kätega vehkima ja meiega pragama, kui halvasti mängime. Lubas kõik nooditäpid ja -kriipsud isalt selgeks õppida, et siis, kui tuleb juhatamine, muudkui laseb aga käia.

Esimese proovi tegime Looguse kopli küünis, et keegi asja enneaegu ei kuuleks ega näeks.

Esiti prooviti pillid läbi üksikult. Mäe Ruudi astus oma kontrapassiga ette ja puhus, silmad pungis ja põsed tuult täis:

«Törts-törts...»

Kogu küün kajas, aga maa küll ei porisenud. «Ee...» tegi Looguse Juks, meie juht. «See nii ei lähe — peemoll pole õige.»

Meie kokkusime kõik.

«Mis see peemoll on?»

«Peemoll on üks noodiasi, isa ütles. Seda peemolli peab õigesti mängima. Ulata oma pill siia!»

Juks võttis pilli, puhus sellega mitu jämedat häält ja õpetas siis:

«Vaata, et sa siis peemolli sedasi mängid. See peemoll, see on üldse üks raskem asi mängida.»

Nüüd katsuti läbi Oja Reinu sikusarv; sellega oli asi korras. Juks arvas, et küllap ta vanal ajal on hästi ning õigesti sisse mängitud. Need vanad pillid, need on üldse paremad kui uhiuued, nad on hästi sisse mängitud. Sikusarvedega võis teha päris heledat häält ja kui veel sõrmilisi tarvitasid, tee missugust *tilulilut* tahes.

Rae Jaani vilega oli jälle häda. Meie koorijuht tõmbas lauba kipra, kuulatas õige teraselt, laskis mitu korda mängida ja kuulatas jälle.

«Tseetuur... tseetuur pole õige!»

Jälle olime kõik jahmunud. Juks tegi aga asja kohe selgeks:

«Tseetuur on sama, mis peemollgi, seda on raske mängida. Meil isa jändas meestega mitu õhtut, enne kui said selgeks. Lase veel kord!»

Jaan pingutas nüüd oma tseetuuri nii, et silmad tahtsid pealuust välja tungida.

Kõige viimaks prooviti minu viiulit. See oli küll kõige haledam mänguriist. Hobusesaba-jõhvist keeled katkesid sageli, kui neid veidi timmisid, kuna hääl oli õige haledalt kiunuv.

Juks katsus viiulit siit ja sealt; leidis, et pole veel päris hästi sisse mängitud.

«Kaks neljandikku takti võib siiski kaasa mängida,» oli tema lõplik otsus.

Nüüd asetustime siis kõik oma pillidega ritta. Juks tõstis kepi — kontsert algas. Ma ei tea, kas varesed küüni katusel kaasa hakkasid kraaksuma või põgenesid hoopis metsa, kuid seda tean, et mäng oli tore — kogu küün sai mitmesuguseid häälti täis: kontrapass tõrtsus nii, et küün värises, sikusarv laskis oma mitmesuguseid tilulilu-lugusid, kuna vile andis tsetuure, mis aga võis...; trummimees, trianglilööja, taldrikutetaguja — kõik löid vahvasti kaasa. Mina mängisin oma viulit kaks neljandikku taktis niikaua, kuni kõik keeled katkesid.

Siis tegi Juks kepiga äkilise liigutuse — selle oli ta isalt täpselt ära õppinud — ja mäng katkes.

«Pole viga,» ütles ta laubalt highi pühkides. «Läheb ka. See ei olnud küll päris tükki, oli muidu niisama... aga pritsimeeste piduks õpime ära päris marupolka, ja siis nad alles näevad.»

Jäigi siis nii, et igal pühapäeval on siinsamas küünis proovid, kus õpitakse selgeks need päristükid ja marupolkad.

Nelipüha teisel päeval oligi vallamaja õues pritsimeeste pidu. Juks oli oma isalt kõik välja uurinud, kuidas seda pidu peetakse. Maantee pool otsas plangu ääres on näitelava, seal hakkab mängima pritsimeeste orkester. Näitelava ja puukuuri vahele on tehtud kõnetool, sealt peab kaupmees kõnet. Kui kaupmees lõpetab kõnepidamise ja ütleb viimased sõnad — «Jumalale auks, ligimesele kasuks», siis peab orkester kohe mängima hakkama.

«Meie teeme siis nii,» seletas Juks edasi, «et paneme oma orkestri teisele poole näitelava puupinu taha. Oleme seal valvel. Niipea kui kaupmees ütleb oma viimased sõnad, kargame välja ja paneme orkestri hüüdma. Eks siis rahvas näe, kes on paremad pillimehed.»

Nii asi jäigi. Pidupäeval olime varakult kohal. Kõigist märkamata viisime pillid puupinu taha ja jäime ise valvama. Isegi pritsimeeste rongkäik jäi meil nägemata.

Viimaks siis olid kõik kohal — pidulised õues pinkidel, orkester näitelaval ja kaupmees kõnetoolis. Meie võtsime pillid kätte ja hiilisime nurga juurde. Juks astus päriselt välja ja pidas kaupmeest silmas.

Kaua ja pikalt kõneles kaupmees, ikka sellest, kui kasulik ja hea asi on see pritsiselts. Meil tuli juba tüdimus peale. Viimaks, viimaks siis hakkas häält kõrgendama ja kätega vehkima ja — siis tulidki viimased sõnad: Jumalale auks, ligimesele kasuks.

Juks viipas käega — nagu maruhoog olime puupinu tagant väljas. Asetustime näitelava ette ja lasksime oma marupolkal tulla... Kontrapass tuututas, sikusarv tuututas, vile puhus tsetuuri, mina andsin oma viuliga kaks neljandikku takti... trumm, triangel ja taldrikud löid vahvasti kaasa...

Esiti olid kõik vait, keegi ei lausunud sõnagi ega teinud midagi. Aga pärast läks möll lahti. Rahvas hakkas karjuma ja naerma, mõni plaksutas, mõni trampis jalgadega. Juksi isa kargas näitelavalt maha, haaras meie juhil kraest kinni ja karjus:

«Mis komejanti te teete siin?»

Minul läksid viiulikeeled katki, trumm ja taldrikud vaikisid, kontrapass ja vilepill tegid veel paar haledat häält, siis oligi kaupmees korrapidajatega seal.

«Viige need poisiklunnid siit välja!»

Ei olnud midagi teha, tuli lahkuda. Vallamaja taga kuusikus istusime maha ja olime õige löödud — nii räbalasti kukkus välja meie esimene pillimäng.

Kõige esimesena toibus meie vapper koorijuht Looguse Juks.

«Kas panite tähele,» ütles ta, «rahvas plaksutas meile alguses. Poleks isa näitelavalt maha tulnud ega kaupmees oma korrapidajatega sinna jooksnud, oleksime oma tüki ikka lõpuni mänginud. Eks siis oleks näinud... Aga seda ma ütlen, oodaku, las me kasvame veel mõne aasta, küll siis näevad. Isa oli keisriproua polgus muusikandiks, mina lähen keisri enese polku... eks siis näe, kes meist on suurem muusikamees!»

REIN JA ANNA MÄNGIVAD POODI

Linnaäärses agulitänavas on harilikult vaikne. Isad ja emad on tööl, kes sadamas laevadel, kes vabrikus või all linnas sakste pool pesu pesemas. Harva eksib siia mõni voorimees või auto, kogu lai ning tolmune tänav jääb päevad otsa lastele vabaks mänguplatsiks. Siin löövad poisid palli, kaklevad ja lepivad jälle, tüdrukud keksivad tantsusamme või kõõrutavad laulu. Mõnikord tuuakse nukud välja ja mängitakse siinsamas trepi ees või plangu ääres.

Mõnikord aga jääb tänav nukralt tühjaks, kui minnakse laiali õuedesse või leitakse midagi huvitavat naabertänavast. Teinekord aga tüdinetakse ühismängudest ja poetakse veidihaaval kodudesse, kus istutakse akna all, igatsetakse ning nukrutsetakse asja ees, teist taga.

Ühel sellisel õhtupoolikul, kui tänav on täiesti tühi, istuvad Rein ja Anna oma maja trepil ja peavad aru, mis ette võtta ning peale hakata. Õhtupoolne päev on veninud pikaks nagu pühadevahe.

Nad teavad, et isa on sadamas tööl ja ema kaubaaidas kotte paikamas. Kui nad täna jälle ületunde teevad, siis ei tule nad koju enne õhtut. Ja ime, kuhu need teised lapsed kõik on kadunud, nagu maa alla vajunud. Tänav on tühi, nagu surnud, ainult vürtspoodniku suur koer lamab trepi ees, pea käppadel, ja uriseb unes. Vastasmaja hoovivärvale ronib kass, sealt hüppab aeda puu otsa ja juba kaobki laste silmist. Kuskil kaagutab kana, haugatab koer — juba kaovad needki hääled.

«Igav on,» arvab Anna ja keksib ühe jala peal paar tiiru, siis hakkab tänavatolmust otsima klaasitükke ja tassikilde.

«Kärmiku poiss on vist juba läinud lehekontorisse, muidu mängiks trihvaaad,» noogutab Rein peaga naabermaja poole. «Kui ta lehti müümast tagasi tuleb, on juba pime.»

Vahepeal on Anna noppinud pihu klaasitükke täis, tuleb Reinu juurde ja näitab:

«Vaata, kui palju mul raha on! Oleks nüüd sul pood, siis võiksin osta palju kraami.»

«Mis pood? Siin pole liivagi, et poodi mängida.»

«Aga Kärmikute õues on terve koorem toredat liiva.»

«Sinna ei saa ju mängima minna, Juks on kodunt ärä, läks lehti müüma, ise tead küll.»

«Aga tead mis,» tuleb Anna äkki heale mõttele, «lähme tuppa, sa müü mulle kotist päris suhkrut.»

Rein mõtleb veidi ja siis leiab, et see päris huvitav oleks, kord ka päris suhkrut müüa mängupoest. Seda ei oleks vaja pihu peal hoida, suud liigutada ja teha, nagu sööksid, seda võiks päriselt suhu panna ja süüa. Ta kargab trepilt püsti, naerab äkki ning rabadalt ja on asjaga päri:

«Lähme!»

Nüüd jooksevad mõlemad lapsed müdinal tuppa, võtavad riiulilt suhkrukoti ja hakkavad teineteiselt klaasitükkidega ostma. Supilusikatäis on kilo, selle saab osta kahe klaasitüki eest. Mõlemad ostavad, söövad ja naeravad heameele pärast.

Kui niiviisi tükk aega köögis on jännatud, leiutab Anna: «Teeme poe eeskotta trepi peale. Siis tulevad ehk teised lapsed ka ostma. Viime taburetid sinna, paneme ritta ja teeme neist leti.»

«Sellest karbist saab rahakassa. Kaalusid pole vaja, supilusikas on kilo,» täiendab Rein kavatsust omalt poolt. «Ajalehepaberist teeme tuutud — need on kotid. Mina olen poemes, sina — poenaine.»

Nüüd kantakse taburetid eeskotta ukse ette ja tehakse neist lett, supilusikas asetatakse letile kaaluks, paberid selle kõrvale. Aga rahakassa pannakse leti alla, kuhu igäüks ligi ei pääse. Edasi tehakse toolidest kaubariidid ja kantakse riiuleile kõik köögis olev kraam: suhkrukott, riis, peenjahu, manna. Kõik asetatakse riiulile korralikult ritta nagu poeski. Tükksuhkrut on emal ainult koti põhjas veidi, kuid pole viga, neist saavad kompvekid. Pool saia on sahvril — see läheb ka poodi, samuti leivakannikas.

Vaevalt ollakse poekorraldamisega valmis, kui tulebki Oja Viiu ja küsib:

«Mis teie siin teete?»

Anna on uhke ja vastab:

«Meie mängime poodi. Näed, siin on suhkur, siin riis, siin kompvekid... saiad on päris värsked. Heeringaid ei ole veel alt linnast saadetud. Kui tahad, tule ostma. Näe — need on rahad,» kõlistab Anna pihus klaasitükke.

Viiu vaatab kottidesse ja ütleb võõrastades: «Aga see on ju päris suhkur ja riis... see mõni mäng!»

«Päris suhkur jah,» on Anna tragi. «Me Reinuga köögis juba ostime teineteiselt. Seda võib päris süüa, pole vaja pihku suu ees hoida nagu liivaga ja siis suuga teha, nagu sööksid.»

Viiu kahtleb veidi, kuid siis näib temalegi see mäng hoopis huvitavamana kui senised ja ta jääb nõusse. Jookseb oma hoovi, nopib seal klaasi- ja tassitükke, mis hommikupoolel olid tema nukkude sööginõud. Tagasi tulles teretab ja tellib:

«Lubage mulle, olge head, kaks kilo suhkrut ja pool kilo riisi.»

Kohe teeb Rein paberist tuutu, mõõdab sinna kaks kilo suhkrut sisse ja annab ostjale. Selle aja sees on Anna riisikoti valmis kaalunud ja ulatab ka selle esimesele ostjale. Siis küsib viisakalt:

«Kas muud veel läheb?»

«Muud ei lähe,» meenutab Viiu. «Siiski — paar kombut viiksin lastele.»

«Palun, palun,» ütleb tragi perenaine ja ulatab kaks suhkrutükki.

«Kuipalju tuleb?» küsib siis ostja, kõlistades pihus raha. Nüüd kritseldab Rein pulgaga paberile ja ütleb siis asjalikult:

«Teeb kokku kroon kümme senti.»

Viiu ulatab mitu klaasitükki, Rein loeb nad hoolega üle ja rehkendab:

«Kaks senti — tagasi.»

Viskab saadud raha kassasse, otsib sealt kaks pisemat tagasiandmiseks, mis asetab Viiu ette letile, ja ütleb veel kord:

«Kaks senti tagasi.»

Vaevalt on Viiu läinud, kui tuleb teisigi ostjaid. Kuusiku Riks toetub küünarnukkidega letile, teeb kavala näo, pilgutab Reinule silma ja küsib poolsosinal:

«Kas saaks ühe topka ja heeringa sakuskaks?»

Nüüd läks Anna ägedaks:

«Seda meie poest ei saa! Mina oma vanamehel viinaga hangeldada ei lase. Siis on lärmi kõik kohad täis ja politsei varsti kaelas. Osta toidukraami, sõge loom, ära aja viina taga! Naine-lapsed nälgivad kodus, tema ajab topkat taga. Katsu, et minema saad!»

Riks kaobki viivuks hoovivärava taha, siis tuleb tagasi hoopis uue ostjana, võtab ka suhkrut, leiba ja saia, nagu korralik mees kunagi.

Lepiku Alma ei piirdu ainult ostmisega, vaid toetub piida najale ja jääb juttu ajama, küsib, kuidas pood läheb, kas tulevad omaga ilusasti välja.

Selle peale seletavad kaupmehed, et ega suurt kasu tühjast küll ole, kuid kuidagi välja ikka tuleb. Igapäevane leib on ikka majas, rikkust küll ei ole. Nüüd on ju igal tänavanurgal vürtspood, kus sa siin rikkaks saad minna. Mõni võtab kuu aega võlgu, siis ei näita nägugi. Kuidas siis Lepiku rahvas nüüd ka elavad?

«Täna küsimast,» vastab Alma. «Vanamehel tööd ja tervist siiamani ikka on olnud. Kui vanamees vahel napsi ei võtaks, poleks vigagi.»

Tulevad uued ostjad, Rein mõõdab neile kaupa, kuna Anna kuulatab, mis Alma patrab — ega ostjat või pahandada, peab juttu ajama ja lahke olema.

Alma võtab aga tutust suhkrut, seisab endiselt ukse kõrval ja imestab, kuhu need Tõnissonide omad ometi oma raha peaksid panema. Mees teenib iga päev head raha, aga puudus on alati majas. Küllap vist proua oma hilpude peale kõik kulutab.

Vahepeal areneb kauplemine kaunis jõudsalt: sai ja kompvekid on otsas, leivastki pool müüdnud, suhkrut on veel veidi koti põhjas. Tänav on ümberringi ostjaid täis. Kõik söövad pihupealt riisi või kallutavad tutust suhkrut suhu, nii et ninaalune ja suunurgad on suhkruga koos.

Päike laskub madalamale, õhk läheb jahedamaks. Juba tulevad mõned isad ja emad töölt koju. Laste mängule ei tea aga keegi tähelepanu pöörata. Hea, et rahulikult mängivad ega jookse ja karga tänaval tühja.

Ostjad aga, kui poest toodud kraam otsas, lähevad uuesti poodi, nüüd juba teiste isikutena. Lepiku Alma on nüüd vana Rataspepa-mutter, kõhkleb tüki aega poe ukse kõrval, enne kui julgeb midagi küsida. Alles siis, kui pood rahvast tühi, teeb juttu:

«Kui poeproua oleks nii lahke ja annaks meie lastele kilo leiba ja paarsada grammi suhkrut. Midagi ei ole õhtuks lauale panna. Keedaksin teevett ja annaksin leiba kõrvale. Maksan kõik korralikult ära, kui vanamees palka saab,

lähen ise kontoriuksele vastu, võtan raha käest ära, et ei saaks raha kõrtsi viia. Uskuge, poeproua, tõesti nii teen.»

Poerahvas laseb aga tüki aega manguda ja paluda, enne kui soovitud kauba annab. Siis võtab Rein raamatu ja märgib sinna võla üles. Ühtlasi noomib vana Rataspepa-mutrit, et see oma sõna peaks ja laupäeval võla tasuks.

Kui viimane suhkruraas kotist müüdnud ja rahakassa klaasi- ning tassitükke täis, tuleb ema koju. Jääb jahmatades ukse ette seisma ja küsib:

«Mis teie siin teete?»

Rein ja Anna näevad tühja suhkrukotti ja karpri klaasitükkidega... ka riisikott on tühi, peenjahu on koti põhjas mõni pihutäis, suhkrutükke ei ole enam ollagi... Kõik ema muretsetud toidukraami on nad klaasitükkide eest naabrilastele ära müüdnud. Seal nad on kõik, need ostjad, suud ja ninaalused kõigil praegugi suhkru ja riisiga koos.

Nüüd siirduvad lapsed mängumaaailmast jälle tõelisse maailma... Jah, seda nad ei oleks tohtinud teha. Mängupoode tehakse liivaga ja kivikestega, mitte tõelise suhkruga.

Kaupmehed puhkevad nutma, kuna ostjad kaovad oma hoovivärvate taha.

Anna võtab ema kaelast kinni ja anub nuuksudes:

«Meie mängisime poodi, ema, anna andeks!» Ja ema meel mõistab lapsi, ema süda andestab. Ta võtab mõlemad lapsed kaissu ja nutab nendega kaasa:

«Oh te mu väikesed rumalad värvud!»

KUIDAS ENN JA JAAN OLID MESINIKUD

Sel suvel oli Enn Luhaarul lelle pool. Seal oli kambri otsas aias suur mesila, kus virgad tiivulised sumisesid ja lendlesid varahommikust õhtuni. Kui vara need väikesed töölised oma tegevust algasid, seda Enn ei saanudki teada. Ühel hommikul ta ärkas küll vara — päike oli vaevalt tõusnud metsa tagant — ja jooksis kohe aeda lennuauku vaatama, kuid juba olid mesilased töös: ronisid üksteise järel mesipuust välja, sirutasid tiibu lennulaual ja lendasidki minema.

Kui kauge maa tagant nad käisid õietolmu toomas, seda ei teadnud keegi. Lell arvas küll, et küllap oma viisteist-kakskümmend kilomeetrit see ring võib olla, mis nad läbi lendavad. Aga kõik lilled Paabu kaasikus ja Suurnõmmel olid täis Luhaaru mesilasi. Kord tuli Enn lellepoja Jaaniga alt jõe poolt ja sai mesilase nõela jalga. Nad olid mõlemad palja jalu. Enn ei teadnud midagi paha aimatagi: astus, kuhu juhtus, kas kaetisrohutopsule või mujale. Vaat ühe sellise kaetisrohu all oligi mesilane ja pani Ennule nõela jalga. Siis naeris Jaan ja ütles:

«Siin peab ettevaatlik olema. Neist Luhaaru mesilastest saab igale poole. Kakssada tuhat nõelameest — neist piisab igale lillele kümne-kahekümne kilomeetri kauguselt.»

Jaan tundis mesilaste eluviisi peaaegu niisama hästi kui isagi. Tal oli täpselt teada, millal mesilased toovad pärnaõie-, millal kanarbiku- või mõne muu õie mett. Mõnikord ta tõstis mesipuu kaane pealt või avas väikese luugi, kust läbi klaasi võis vaadata, kuidas nad seal sees askeldasid. Siis seletas Ennule:

«Näed, need on meekärjed, nois on aga munad, kust tulevad uued mesilased.»

Igal õhtul käisid poisid aias kuulatamas, kas mõni ema laulab — see tähendab siis, et sealt tuleb uus pere. See oligi kõige huvitavam. Päikesepaistelisel päeval, harilikult keskhommiku ja lõuna vahel nad tulid. Siis hakkas mesipuu ümber keerlema musttuhat mesilast, ikka siia-sinna, nii et silmad võttis kirjuks. Siis hõigati rehe alla lellele: «Pere tuli! Pere tuli!» Seepeale tuli lell kohe peret kinni püüdma, kuna poisid olid tal igal pool abiks.

Harilikult laskusid pered aianurka saareoksale, kuid mõnikord tiirlesid kaua ülal ja siis ei saanud muidu, kui pidi vihma tegema. Kõik võtsid kätte vanad vihad ja hakkasid mesilasi veega piserdama. Tiirlesid siis väikesed meekorjajad veel mõne aja õhus, ja laskusid saareoksale või roosipõõsale. Sealt aeti nad uude mesipuusse või selle tarvis tehtud vakka.

Ühel päeval oli lell läinud ühismeiereisse, lellenaine poodi, sulane kündis all põllul ja ka tüdruk oli kodust ära. Poisid olid kahekesi kodus ja mängisid aianurgas röövleid. Siis märkas Enn äkki mesilaste sagimist ühe taru kohal ja hüüdis kohe:

«Pere tuleb!»

«Kus? Ah seal! No nüüd on temp — kõik on kodunt ära, kes nad puusse ajab?»

«Ajame ise!» andis Enn kohe head nõu. «Ajame vakka! Kas meie mehed ei olegi?»

Kohe jooksis Jaan aidaesikusse ja tõi sealt suitsulõõtsa, milles süütas vanad nartsud. Siis hakati vaatama, kuhu pere laskub. Kaua sagisid mesilased aia kohal ega mõtelnudki kuhugi laskuda. Juba lõi Jaan kahtlema:

«Erutatud on teised. Panevad ehk minema. Mineval aastal üks pere läks ära; pärast saime teada, et olid läinud koolimaja korstnasse. Sinna ta jäigi, ei hakatud korstnat seepärast lammutama.»

«Teeme vihma, teeme vihma!» andis Enn taas head nõu.

Ega saanudki muidu. Mõlemad poisid haarasid kätte veenõud ja vihad ning hakkasid mesilastele vihma tegema. Sealjuures sattus Enn hoogu, ei vaadanud enam, kus ta astus või liikus, ja sattus oma vihmamasinaga — nagu ta pange ja vihta nimetas — just ühe mesipuu ette. Korraga — viu! ja — valus torge just silmakulmu peale, siis vops! — teine piste põsele.

«Ai, nõelavad, nõelavad!» karjus ta ja viskas veenõu ning viha maha. «Ai, nüüd sain kaela peale.»

«Mis sa sinna otsid, just mesipuude vahele!» hakkas Jaan tõrelema. «Erutad sedaviisi kõik mesilased ära ja me ei saagi peret kätte. Mine natukeseks ajaks eemale!»

Kohe jooksis Enn kaevu äärde, niisutas veega kulmu ja põske ning kiskus kaela peale juustesse takerdunud mesilase välja. Siis neelatas pisarad alla, tegi südame kõvaks ja läks tagasi Jaani juurde.

Juba olidki mesilased hakanud laskuma roosipõõsale. Neid sai nii suur kobar nagu lelle talvemüts ja nad vajutasid roosipõõsa oksad maha.

Nüüd läks kõik kergesti. Aidaesikust toodi mesilastevakk, tagakambrist kummutist valge lina ja hakati peret vakka ajama. Esiteks läks mõni üksik mesilane, siis tegid poisid suitsulõõtsaga suitsu, kuni hakati rändama suuremal hulgal. Jaan tahtis olla päris mesinik nagu isagi, ja tõstis kobarast paar korda kulbiga mesilasi vakka. Sealjuures sattus mõni mesilane ta näole ja kätele, kuid nad ei teinud midagi halba. Jaan seletas ise nagu täismees:

«Ega nad pereheitmise ajal tignedad ole, kui neid ei ärritata... Ja oma inimesi nad palju ei nõela. Sina oled võõras — sellepärast...»

Kui lell lõuna paiku ühismeiereist koju tuli, oli poistel sülem vakas ja kõik korras. Lellel oli hea meel ja ta kiitis poisse:

«Vaata, kus mul mesinikud — ajavad sülemi vakka nagu midagi. Kas nõelata ka saite?» «Enn sai paar nõela...»

«See pole midagi, veidi torkasid,» vabandas Enn ja püüdis oma paistetanud nägu naerule vedada.

Sügisel meevõtmise ajal tuli poistel mesilastega suur sõda — pidid peaaegu elu jätma. Nad olid küll alati juures olnud, kui lell mett võttis, ja teadsid täpisealt, kuidas seda teha, — kuid halvasti see asi lõppes.

Lellel oli aianurgas sirelipõõsa all mesipuu, mis kogu suve jooksul ei olnud andnud ühtegi peret. See pidi mett täis olema, nagu lell tähendas. Kuid lell ei usaldanud sealt mett võtma hakata ei ühel ega teisel päeval, lükkas asja ikka edasi.

Siis pidasid poisid päeval nõu kokku, et võtavad ise paar kõrge mett sellest puust välja, löövad vurrist läbi ja ütlevad alles siis lellele. Lell on muidugi üllatunud ja kiidab neid nagu suvelgi: «Kus mul mesinikud!»

Õhtupoolikul, kui kogu pere oli oma talituste juures, läksid poisid aeda. Kaitsemaski ei olnud kummalgi ees — nad ju vanad mesinikud, ka lell ise võttis mõnikord mett ilma kaitsemaskita. Ainult Jaanil oli käes suitsulõõts, millega puhus peenikesi suitsujugasid õhku.

Jaan ise avas mesipuu katuse, andis suitsulõõtsa Ennule ja käskis vahetevahel puhuda.

«Võtame siit paar kõrge, sellest aitab. Eks isa võta siis teised.»

Ta hakkas kattelaudu pealt tõstma, kuna Enn laskis siia ja sinna suitsujugasid. Kergesti saadi kattelaudad lahti, mõni üksik mesilane roomas kattelaudade vahel, muidu oli tarus harilik sumin ja tegevus.

Siis hakkas Jaan kõrge kergitama — ei tule. Katsus siit, katsus sealt — ei anna järele.

«Peab peitli tooma,» otsustas ta viimaks. «Müürinud, sunnikud, kõik vahakitiga kokku, ei anna järele.»

Jooksis siis kuuri, tõi sealt peitli ja hakkas uuesti kangutama.

«Tuleb, tuleb...» rõõmustas ta kohe, kui kärjeraam järele andis. «Nüüd läheb hõlpsasti. Lase suitsu, lase aga suitsu!»

Enn laskis pahinal suitsu, kuna Jaan kangutas kärjeraami. Sai raami juba peaaegu välja, kui see äkki libises sõrmede vahelt ja langes tagasi. Mis nüüd edasi juhtus, seda ei võinud poisid uneski aimata. Kogu mesipuust käis korraga läbi ähvardav sumin, mis samas paisus kohutavaks maruks, siis nagu visati tarust mesilasi välja, ja natukese ajaga keerles mesipuu kohal väikeste nõelameeste parv nagu pereheitmise ajal. Siis karjatasid poisid korraga:

«Ai, nõelata sain! Ai — veel, veel!»

Ja nüüd ei olnud enam kaht nalja. Mõlema pea ümber keerlesid mesilasteparved, viu! ja vops! sadas nõelapisteid poiste näole ning kätele. Jäeti suitsulõõts, peitel ja kõik muu sinnapaika ja pisteti plagama toa poole. Aga kus sa sellega! Mesilased ei lahkunud poistest silmapilgukski. Ei jõutud enam luggedagi, kuhu pisteid saadi. Jaan karjus kõigest kõrist:

«Mesilased tungivad põue! Põu on nõelu täis, põu on nõelu täis!»

Enn tundis aga, et talle ronivad krae vahelt selga, isegi pükstesse. Poiste kisa peale tulid ka teised välja ja nägid kohe, et mesilaspere on vihane. Vaevalt sai sulane toaukse avada, kui sai kohe paar pistet kulmudele ja habemesse. Tüdruk

tuli aidast, jahumatt käes, laskis aga selle kohe langeda, kui jõudis keset õue, ja hakkas kätega näo ümber vehkima. Siis jooksis riideaita ja peitis enda pimedasse nurka. Suure vaevaga sai ema poisid mesilaste eest tuppa, kus nad pugesisid sängi teki alla ja karjusid suure valu pärast.

Tuli selline möll, et keegi ei teadnud enam maast ega ilmast. Sead hakkasid aedikus rõhkima ja jooksuma, aeg-ajalt nühkisid külge vastu seinu. Toa taga koplis tõstsid loomad sabad selga ja hakkasid jooksuma mööda koplit nagu kõige palavamal kiinijooksmise ajal. Poiss Juhan tuli alt väljalt hobustega, väravas pistsid need norskama, ajasid pead püsti, kiskusid endid poisi käest lahti ja panid metsa poole.

Selle möllu peale tuli lell saunaesikust ja märkas kohe, milles asi seisab. Ruttu jooksis ta aita, pani kaitsemaski ette ja hakkas mesilastele vett pritsima nagu pereheitmise ajalgi.

Kuidas ta viimaks mesilased rahustas ja tarusse tagasi sai, seda poisid ei teadnud. Kui ta tuppa tuli, oli esimene küsimus:

«Kus poisid on?»

«Siin tagakambris sängis, teki all,» juhatas lellenaine.

Lell astus tagakambrisse, tõmbas teki pealt ära, aga ta ei tundnud, kumb on Enn, kumb Jaan, sest ühtemoodi olid poiste näod paistes.

«Kui te poleks mesilaste käest nii rängasti karistada saanud, siis saaksite minu käest mõlemad tubli nahatäie,» ütles ta paistetanud poistele ja lahkus toast.

Õhtul määris lellenaine poisse kampriõliga. Mõlema näod olid nii paistes, et silmi ei olnud nähagi, õhtul, kui valu oli juba veidi tagasi andnud, müksas Jaan teki all Ennule külge ja ütles:

«Nüüd oleme mõlemad ümmargused trullid, punnis põskedega nagu laadanukud.»

«Kas saamegi endised näod tagasi?» kahtles Enn.

«Saame küll, ja ellu jääme ka. Isa ütles, et sada nõela inimene kannatab välja, rohkem ei kannata. Meil võib neid olla tükki kaks-kolmkümmend. Kuid pole viga — seda juhtub mõnikord vanadegi mesinikkudega, mis siis meist rääkida. Poleks ma seda kärjeraami tagasi pillanud, oleks kõik hästi läinud.»

AINO KOOTUD KINDAD

Kui Aino oma kindad valmis sai, siis tahtis ta ka isale kududa kindad. Nendest pidi saama isale sünnipäevakink.

Ta avaldas oma soovi vanaemale ja palus temalt abi:

«Kui sina mind aitaksid ja juhataksid, siis saaksin küll tööga hakkama.»

Vanaema oli meelsasti nõus. Üheskoos korrutati siis lõnga, valiti värvid ja värviti saunakambris salaja, nii et keegi ei teadnud. Kogu töö pidi tehtama salaja, sest kingitusest ei tohi enne teada.

Kui kõik valmis, algas kibe töö, ikka kogu aeg salaja. Kui isa luges ajalehte, istusid Aino ja vanaema köögis pliidi ees ja liigutasid sukavardaid. Tuli aga isa kööki jooma, siis lasti kinnas kukkuda rüppe ja tehti muud juttu. Kui aga isa juhtus olema metsas hagu või heinu toomas või jäi mõnel päeval kauemaks vallamajja, siis kooti kinnast eeskambris avalikult. Ema ja tüdruk teadsid küll, mis Aino teeb, kuid nendelt oli kindel sõna võetud, et nad asjast kellelegi ei kõnele. Mõnikord läks isa varakult tagakambrisse magama, siis posis Aino eeskambris nii kaua kinnaste kallal, kuni silmad hakkasid kipitama ja näpud väsisid.

Kõige halvem oli nende kirjadega. Vanaema soovitas algul küll teha ühevärvilised hallid kindad, kuid kas Aino sellega leppis! Pidi tingimata tulema kärbskirja kindad, samasugused, nagu on Raja isal.

Vanaema näitas küll kõik kätte, kuid Ainol ei tahtnud töö kuidagi minna. Küll luges silmi, noogutades sealjuures peaga, küll püüdis meeles pidada, kuid ikka juhtus, et mõni silm jäi vahele või langes maha. Siis harutati töö üles ja alustati uuesti. Mõnikord võttis vanaema Aino näpud enda kätte ja juhtis neid oma käega. Siis püüdis väike tüdruk nii, et higipisarad tulid otsaesisele. Teinekord, kui töö hästi ei läinud, pani pea vanaema sülle ja hakkas nutma:

«Vanaema, kas ma olen rumal ja saamatu? Miks töö minu käes ei lähe nii nobedasti nagu sinul? Sina ei vaatagi kinda peale, kuid ei jäta midagi vahele, ükski silm ei lange maha... Kas minust saabki nii osavat töötegitjat, nagu sina oled? Olen ehk kohe rumalamaks loodud?»

«Ole nüüd rahul,» lohutas siis iga kord vanaema. «Sul läheb ju päris hästi. Ega minagi kohe hästi saanud, eks tulnud minulgi palju õppida.»

«Kas sul ka alguses kirjad segi läksid ja silmad maha langesid?»

«Kuidas muidu, ikka samuti nagu sinulgi. Minu vanaema, kadunuke, oli hea inimene, õpetas kannatlikult, kuni sain selgeks. Pärast õppisin ise juurde.»

«Ja nüüd kood nii, et on ükspuha, kas vaatad suka peale või ei vaata. Mina vist ei saa kunagi nii osavaks.»

«Saad küll, saad küll!»

Jälle hakkas Aino hoolega püüdma, hoidis kramplikult vardaid käes ja tõmbas üle sõrme lõnga.

Pöidla tegemise juures oli jälle vaja vanaema abi, samuti kinda otsa ahendamise ja lõpetamise juures. Hoolega jälgis Aino, kuidas liikusid vanaema sõrmed, ja kuulas tähelepanelikult kõiki õpetusi.

Siis hakkas kuduma jälle ise, ikka sõrmed kramplikult varda ümber ja pilk kindasilmadel.

Kui üks kinnas valmis sai, oli Aino rõõm suur. Peitis selle oma laua sahtlisse, kuid võttis igal vabal silmapilgul välja, vaatas ja silitas. Ega ta nii ilus küll ole kui vanaema kootud kinnas, aga on oma töö! Ühel päeval viis ta kinda kooli ja näitas õpetajale, õpetaja küsis, kas on oma töö, ja oli tööga päris rahul.

Teine kinnas oli palju hõlpsam teha. Siin ei läinud kirjad enam sassi ega langenud nii palju silmi maha.

Ainult paar-kolm korda tuli tehtud töö üles harutada ja uuesti teha. Ahendamisega ja pöidla lõpetamisega sai Aino hakkama kerge vaevaga.

Paar päeva enne isa sünnipäeva sai Aino kindad valmis. Nüüd tehti neile veel nõõrid külge, et oleks võimalik paari kõita, pesti lumeveega ja seebiga, et oleksid pehmed ja soojad.

Ainol oli tehtud tööst nii hea meel, et ei saanud naeratust tagasi hoida. Ikka võttis ta kindad välja ja küsis emalt:

«Mis sa arvad, kas peaksid meeldima isale? Kas peaksid olema soojad?»

Ema arvas, et küllap meeldivad ja annavad ka sooja. Isa sünnipäeva hommikul ärkas Aino vara, enne kui isa. Sedaviisi oli vanaemaga õhtul kokku lepitud ja vanaema äratas Aino peaaegu esimese kukelaulu ajal.

Kindad köideti isa süngisamba külge ja jäädi ootama isa ärkamist. Nüüd näis Ainole, et isa just täna magab kaua. Ta tahaks näha, mis näo isa teeb, mis ütleb. Kui isa ikka ei ärganud, kolistas Aino pinki, lõi kõvasti eeskambri ukse kinni, siis ootas hinge kinni pidades.

Viimaks ärkas isa, hüüdis eestuppa:

«Kui palju kell on?»

Kohe oli Aino uksele ja hüüdis vastu:

«Kell on juba kuus. Küll sa täna magasid kaua. Soovin sulle õnne sünnipäevaks!»

Mis ütleb isa kinnaste kohta, kas arvab ära, kelle käest on? Isa tõusis üles, hakkas riietuma, ei pannud esiteks kindaid tähelegi. Aino tammus ukse kõrval ühelt jalalt teisele — mis sel isal ometi on, et ei vaata süngisamba poole? Vanaemagi oli asjast huvitatud, tuli Aino juurde ja ootas samuti, millal isa märkab kindaid. Viimaks siis, kui Aino kannatus oli juba katkemas, silmas isa kindaid. Võttis kätte ja luges kinda külge nõõpnõelaga kinnitatud sedelit: «Isale sünnipäevaks Aino poolt.»

«Kas sa näed, kas sa näed!» ütles siis. «Kas ise tegid? Tule siis siia, ütlen sulle aitäh.»

Aino pani käed silmade ette ja jooksis häbenedes eestuppa. Ikka nägi viimaks ära! Tea, kas on ka heameel? Söögi ajal kõneldi kinnastest. Vanaema seletas, kuidas Aino neid salaja teinud ja tema ainult veidi aidanud ja näidanud.

Aga pühapäeva hommikul, kui isa kirikusse läks, oli Ainol veel üks mure: kas paneb isa tema kootud kindad kätte? Peab ehk halvaks, ei julge nendega kirikusse minna?

Kärsitusega jälgis ta isa toimetusi ja iga liigutust kas paneb või ei pane? Kui isal juba kasukas seljas oli, lõi ta kätega vastu taskuid ja ütles:

«Aga kindad? Kus kindad on? Ema, too mulle õige Aino kootud kindad kätte, need on head ja soojad.»

Nüüd läks Aino nägu üleni punaseks. Ta jooksis tagakambrisse ja sosistas vanaemale kõrva sisse:

«Kas tead, isa pani minu kootud kindad kätte, ütles, et need on head ja soojad.»

VASTLAPÄEV

Emä tõi juba õhtul aidast matitäie herneid, puhastas nad prügidest ja pani likku. Vanaema sai valmis Andu kindad, mis ta pidi kätte panema, kui homme liuguma läheb, sest homme on vastlapäev.

Kõige suurem töö käis aga rehetoas, seal lõpetas sulane Juhan Andu vastlakelku. See oli painutatud jalastega, sebjavitsadega ja varbadest põhjaga — niisugust ei olnud kindlasti ühelgi külapoisil. Juhan oli toonud ise jalased metsast vanakuu reedel, et ei läheks koitama ega võtaks mädavimma sisse. Noorkuu neljapäeval oli neid saunaahjus vinnutanud ja siis painutanud vanaaegsel painupakul, et tuleks kergeima jooksupakul üle küla. Andu teadis täpselt, kuidas olid tehtud kodaraaugud ja kinnitatud pakud. Iga kord oli siis Juhan ütelnud: «Nii, ja mitte kriipsu võrragi teisiti!» Aidalakast toodi vitsrauda ja kuurist naelu, kopsiti ja taoti, nii et terve rehetuba paukus. Õhtuks oli kelk valmis ja rauas, niinest punutud nõõrgi küljes. Vana Juhani nägu hiilgas rõõmust, kui ulatas nõõri Andule ja ütles:

«Soo, nüüd on valmis!»

«Kas ikka tõesti valmis?» küsis Andu kõhklemisi. «Kas on ikka kerge ja kas jookseb kaugemale kui ühegi teise poisi kelk?»

«Ega ta nüüd nii küll veel lähe, nagu praegu on, peame rauda haljastama.»

Siis toodi sauna esikust telliskivitükke ja hakati raudu hõõruma. Juhan nühhis niisuguse hooga, et rauad kriiksusid käes ja Andul jooksid külmad judinad üle selja.

«Kas nüüd on valmis, kas nüüd on valmis?» küsis Andu mürina sekka.

«Ei veel, oota! Teeme peene töö.»

Siis viskas Juhan kivitüki käest, võttis pihuga leest tuhka ja hakkas nühkima tuhaga. Pärast veel villase lapiga üle.

«Nüüd!» ütles viimati Juhan, tõmbas pihuga üle läikivate raudade ja ulatas jälle nõõri Andu kätte. «Kuninga pojalt ei ole ka paremat kelku.»

Andu säras rõõmust. Sellega ta homme alles lendab Hiiemäelt Otsari väravani! Viis kelgu kambrisse ja näitas kõigile.

«Vaadake, kus on alles kelk! Kui libedad rauad!»

Kõigil oli kelgust heameel, kõige rohkem kiitis vanaema.

«Liugu aga tublisti, mida suuremad sõidud homme teed, seda pikemad linad meil tuleval suvel kasvavad.»

«Kuidas siis pikad linad kasvavad?»

«See on juba vanast ajast nii, et mida rohkem vastlapäeval liugud, seda paremad linad saad.»

«Kui mina oma kelguga kõige kaugemale sõidan, kas siis kasvavad meil kõige pikemad linad?»

«Küllap see nii on,» tõendas veel kord vanaema ja lahkus siis toast.

Ei, kui see nii on, siis Andu alles näitab, siis ta alles liugub.

Magama minnes asetas Andu kelgu voodi ette. Keeras ta kummuli, et võis teki alt katsuda, kui libedad on tallarauad. Kas ta kelk on tõepoolest nii hea, et sõidab kõigist kaugemale? Ehk eksis Juhan tegemise juures? Ütles küll alati, et nii ja mitte kriipsu võrra teisiti, aga ehk eksiski kuski kriipsu võrra? Siia maani oli kõige väledam kelk Toomara Kaljul, kas saabki tema kelk Kalju kelgu vastu? Peaks olema kohe niisugused nähtamatud vastlahaldjad, kes heade poiste kelkused tõukavad kõige kaugemale. Tema on kindlasti hea poiss ja teda peaksid vastlahaldjad aitama. Ta läheks juba hommikul Hiiemäele, oleks kurb oma kelgu pärast, seal tuleks pöösa tagant vastlahaldjas ja ütleks: «Ära muretse, Andu, küll ma sind aitan.» Nii oleks see asi kõige parem. Võib-olla peaks tallaraudu veel nühkima tuhaga ja villase lapiga? Tasakesi õiendas Andu käe teki alt välja ja laskis libiseda üle tallaraudade. Ei, libedad on küll!

Uni oli Andul väga rahutu. Kord oli ta unes liumäel, kord linapõllul. Kord oli ta täie hooga mäest alla sõitmas, seal aga vääratas kelk ja ta lendas lumme. Juba vuhiseski temast mööda Toomara Kalju kelk... Ja mis see siis on. Pöösa tagant jooksevad välja väikesed vastlahaldjad ja hakkavad vedama Kalju kelku. Juba on nad Otsari värava kohal, juba Tamme kuusikus, nüüd jõuavad välja taavarannani. Andu ajab enese püsti ja tahab Kaljule järele joosta, kuid nüüd on liumägi kadunud, ta jookseb mööda linapõldu. Pikad linad ulatuvad üle pea, takerduvad jalus ja hoiavad kelku kinni. «See on Toomara linapõld,» tunneb Andu koha ära ja imestab: «Küll on Toomaral tänavu aga linad!» Kuid seal kaob ka linapõld, ta on jälle keset lumist välja, nüüd aga täiesti üksi ja mahajäetud, uus kelk on katki.

Kui Andu hommikul ärkas, oli juba täiesti valge. Päike vaatas aknast sisse ja hõbetas uue kelgu tallaraudu. Andu mõistis kohe, et see kõik oli vaid halb uni. Kuid veidi rahutu oli ta ikkagi, võib-olla juhtub ilmsi samuti.

Vaevalt veidi einetanud, läheb ta uue kelguga välja. Vanaemale ütleb:
«Õpetan uuele kelgule sõidu selgeks, siis läheb õhtul teistest mööda.»

Mäel ei olnud veel kedagi. Erutatult istus ta kelgule ja andis hoogu. Otsari väravani kelk küll välja ei jooksnud, kuid sõit oli pikk küllalt. Polnud täit hoogu, rahustas end Andu ja sõitis uuesti. Ikka pikemaid ja pikemaid sõite tegi kelk, kuid Andu kahtles ikkagi.

Pealelõunal tulid suuremad poisid koolist koju.

«Varsti on nad siin,» arutas Andu ja vaatas kärsitusega Toomara värava poole.

Juba tuligi mäele Sepa Ruudi ja varsti kohe Tamme August, kuid neid ei kartnud ta kumbagi, mõlemal olid laudadest kelgud ja nende väledus oli Andul ammu teada.

Ikka rohkem ja rohkem poisse kogunes Hiiemäele, kostsid kilked ja hõisked. Üksi, kahekesi, mitmekesi kihutati mäest alla. Mõni kukkus siinsamas lumme, ajas enese üles, üleni valge nagu lumememm. Kellelgi lendas peast müts, keegi kaotas kinda. Andu liugles nagu lind teiste vahel, ikka kõigist kaugemale.

«No oota, oota,» ütlesid teised, «las tuleb Toomara Kalju, eks siis näe.»

Seal juba oligi Kalju. Nüüd tehti mägi vabaks, mäele tõmmati kriips ja mõlemad võistlejad asetati kelguga kriipsu taha kõrvuti. Sepa Ruudi hüüdis: «Nüüd!» Ja mõlemad kelgud pistisid minema. Lumi tuiskas, tuul vuhises kõrvus, Andu süda tagus nagu haamriga. Ühteviisi lähevad... Kalju kelgu pea kipub ette... nüüd on tema kelgu pea ees...

«Kuule, ära jalgadega hoogu anna!»

Kelgud jooksid tõepoolest peaaegu Otsari väravani välja, aga lõpuks oli Andu poole kelgu võrra Kaljust ees. Andu süda hüppas rõõmu pärast.

«See oli nüüd küll nii, kuid katsume veel kord,» tingis Kalju.

Järgmine sõit viis poisid veel kaugemale ja Andu Kaljust juba terve kelgu võrra, veidi rohkemgi ette. Ei siin olnud enam kahtlust, et Andul on kõige parem kelk.

Peaaegu lennates jooksis ta mäest üles.

«Just nii ja mitte kriipsu võrragi teisiti,» kordas ta Juhani sõnu, kui oma sõidust teistele jutustas. See on ka kelk, mida mõistab teha ainult nende Juhan. Jalased on raiutud vanakuu reedel ja painutatud noorkuu neljapäeval.

Nüüd tundis Andu, et tal on nii kerge olla, nagu veaksid teda tõepoolest nägematud vastlahaldjad. Ikka ja ikka vuhises ta mäest alla. Kord võttis ta kedagi peale sõitma, kord andis ta kelgu koguni teistele katsuda.

Oli juba hilja, kui ta koju tuli, rõõmus ja väsinud. Juba ükselt hüüdis:

«Vanaema, Juhan, tuleval aastal kasvavad meil kõige pikemad linad, minu kelk jooksis kõige kaugemale! Ainult Poe Evald läks minust mööda, kuid tema oli suuskadega, ja see ei loe.»

Varsti toodi lauale aurav herneleem ja seajalad. Söödi ja naljatati. Pärast sööki meisterdas Juhan Andule vurri, mis pidi jällegi olema parim üle küla, vanaema jutustas oma noorpõlve vastlaist, kuid Andu küsis ikka vahele:

«Kas meil kasvavad nüüd kõige pikemad linad? Kas teed esimesed särgid neist linadest minule ja Juhanile?»

«Küllap kasvavad, küllap kasvavad,» rahustas vanaema väsinud vastlasõitjat ja saatis ta voodisse.

KUI ISA KINKIS RAAMATUID

Mäletan, et iga kord nädal või paar enne pühi sõitis isa linna pühadekaupa tooma. Need olid meile lastele ärevad ning rõõmsad päevad, sest isa tõi meile linnast ikka midagi kaasa — saia, mänguasju ja raamatuid.

Linn oli meie kodust kaugel, isa sõitis juba vara hommikul minema ja tuli tagasi alles hilja õhtul. Siis andis oodata ja joosta õueväravale, nii et väsimus tuli peale. Kogu päeva sai arutada, mis ta peaks täna tooma. Et ta saia toob, selles ei olnud kahtlust, kas ta aga Juhanile papist hobuse toob või prääksuva pardi — selles võis juba kahelda. Samuti ei kahelnud meie, et ta raamatuid toob, sest kunagi ei tulnud ta tagasi ilma raamatuteta. Juhan tahtis kõige rohkem neid raamatuid, kus oleks sees võõramaa loomi, mina eelistasin meremeeste-lugusid, kuna õde Anna tahtis ilusaid ja haledaid raamatuid. Kord tõi isa talle raamatu, kus oli jutt Rannapere Annist. See jutt meeldis Annale eriti, sest tüdruku nimi oli samuti Anni nagu temalgi — Anni ja Anna, ega seal suurt vahet ole. Peaasi — jutt oli nii hale, et nutsime kõik, kui Anna seda ette luges. Sellest ajast peale tahtiski ta jutte, mida lugedes saaks nutta.

Juba lõuna paiku hakkasime arutama, kas isa hakkab juba tulema, kas on kaubad ostetud ja raamatud ka. Võib-olla on ta parajasti raamatukaupluses ja valib, mida võtta... Võib-olla on juba tulemas.

Vastu õhtut hakkasime kordamööda väraval vaatamas käima, esiti harvemini, pärast iga viie minuti takka. Mõnikord jooksisime mööda karjatänavat maanteele ja kuulasime linna poolt hääli. Ükskord pani Juhan kõrva vastu maad ja kuulatas, ta teadis, et nii võib kuulata mitme kilomeetri taha. Iga koerahaugatus, iga vankrilogin Väljamäe taga erutas meid — viimati ongi isa.

Harilikult läksid need ootamised kõik tühja — isa tuli õue märkamata. Istusime laua taga, sorisime ja vaatasime vanu raamatuid, kui õuest äkki kuuldus vana ruuna puristamist — isa oligi õues.

Nüüd jooksisime kohe välja, kuid ei tohtinud kohe küsima hakata, mis isa linnast toonud, see oleks edevus olnud. Aitasime hobuse lahti rakendada, riistad rehe alla viia ja pakid tuppa kanda.

Siis... siis jah jäime isa ette ritta ootama. Isa võttis palitu seljast, pani mütsi varna, alles siis küsis muheldes:

«Mis teile kuulub?»

«Ee... ei midagi,» kogeles Anna, «tahtsime patsi lüüa.»

«Tahtsime jah patsi lüüa,» tõendasime ka meie Juhaniga ühest suust.

Mäletan, et nii oli alati, see oli komme, mida ei tohtinud rikkuda. Isa andis meile saiad kätte, kuid kaks pakki kummutil jäid avamata, need võeti käsile alles pärast sööki, kui ema ja Anna olid laua koristanud ja puhtaks pühkinud.

Siis istus isa laua äärde ja hakkas pakke lahti harutama. Meie vaatasime silmad suureks. Kõigepealt tuli kalender «Sirvilauad», kogu perele, nagu isa tõendas. See oli hallide kaantega raamat, selle nime aga seletasime meie nii, et

seda raamatut peab alati *sirvima*, seepärast on tal selline naljakas nimi. Siis tuli läikiva paberiga «Tõnni ja Anni» Juhanile, «Vürst Apolloonius» minule ja «Pühade Album» Annale.

Nüüd võisime juba rüsinallaua ümber kokku tulla. Juhan vedas sõrmega üle oma ja teiste raamatute ja leidis, et temal on kõige libedam paber. Anna arvas aga juba ette, et tema raamatus on kõige ilusamad jutud.

Nii oli see iga kord, kui isa linnast tuli. Muidugi raamatud olid iga kord isesugused. Kord oli Juhanil «Tudulinna moosekandid», minul «Soome uudisjutud» ja Annal «Mai Roos».

Veel samal õhtul luges isa kellegi raamatust ühe loo ette, valju häälega, selgesti, siis lugesime ise edasi. Lugesime kaks korda, kümme korda, kuni lood jäid pähe. Siis hakkasime arutama, miks tegelastega nii halvasti läks, ja oli hea meel, kui kõik hästi lõppes. Mõnikord olime ise jutu tegelased ja elasime kõik selle mängus uuesti läbi, mis jutuski oli.

Kord olime soome asunikud, kes ehitasid kodu kaljule ja tegid uudismaad — taga koplis oli ruumi palju ja ka aega oli meil küllalt. Külvasime viljad maha, palusime jumalalt õnnistust ja jäime ootama lõikust. Ühel ööl aga, kui magasime rahulikult oma uues kodus, tuli kuri hall ja rikkus ära kõik saagi. Siis Anna nuttis tasakesi põllenurka, meie Juhaniga ei nutnud, olime muidu mures nagu meestele kohane. Võtsime kirved ja läksime raiuma pedajakoort, et seda segada leivale hulka. Mõnikord olime asunikud Kanada metsas ja pidasime võitlust indiaanlastega, teinekord Robinsonid tühjal saarel või meremehed hukkuval laeval. Raamatute-maailm sai meie maailmaks, tegelaste rõõmud ja mured meie muredeks ja rõõmudeks.

Kui raamatuist oli kõik ammutatud, otsisime üles vanad raamatud, lugesime neid uuesti. Siis hakkasime ootama uusi pühi, isa uut linnaminekut, et saaks jälle mõne ilusa raamatu.

Mõnikord aga hakkasime ise raamatuid tegema. Teepakipaberid voltisime raamatuks kokku ja hakkasime jutte trükkima. Anna tegi uue raamatu Rannapere Annist, kelle elusaatus pidi olema veel haledam kui loetud jutus, ainult pärast pidi kõik hästi lõppema. Mina tegin raamatu laevakaptenist, kes rändas läbi kõik maailma mered, võitles Lendava Hollandlasega ja mereröövlightega, võites lõppeks need kõik ja tuli tagasi kullast laevas. Ega me kõiki neid sündmusi ja seiklusi üles kirjutada jõudnud, kirjutasime ainult mõned sõnad, kõik muu jutustasime sinna juurde ja mõtlesime ainult, et see kõik on meie raamatus. Juhan tegi oma raamatusse ainult mõned kriipsud, aga kui jutustama hakkas, siis olid seal kõige suuremad ja koledamad loomad, kes maailmas üldse võivad olla.

Nii tuli raamat meie juurde, kui olime alles lapsed. Nüüd neid raamatuid enam alles ei ole, kuid kõiki neid lugusid mäletame selgesti, nagu oleksid nad alles eile loetud. Isa puhkab ammu mullas, kuid rõõm, mis ta meile raamatute kinkimisega valmistas, soojendab südant praegugi.

